

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Vývoj kurzových režimů ve státech středoasijského regionu po rozpadu SSSR
The Development of Exchange Rate Regimes in Central Asian Countries After the
Collapse of the USSR

Student: Joannis Pavelka

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.

Ostrava 2012

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student: **Joannis Pavelka**

Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství

Téma: Vývoj kurzových režimů ve státech středoasijského regionu po rozpadu
SSSR
The Development of Exchange Rate Regimes in Central Asian Countries
After the Collapse of the USSR

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Teoretická východiska kurzových režimů
3. Charakteristika jednotlivých zemí středoasijského regionu
4. Vývoj kurzových režimů v jednotlivých zemích středoasijského regionu
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

HORÁK, Slavomír. *Střední Asie mezi východem a západem*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0906-1.

HORÁK, Slavomír. *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1472-4.

JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0769-1.

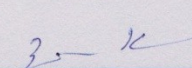
MANDEL, Martin a Vladimír TOMŠÍK. *Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice*. 2. vyd. Praha: Management Press, 2008. ISBN 978-80-7261-185-0.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

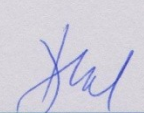
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.**

Datum zadání: 25.11.2011

Datum odevzdání: 11.05.2012

Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci, včetně všech příloh, vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Ostravě dne 3. května 2012

.....

Joannis Pavelka

Obsah

1 Úvod	5
2 Teoretická východiska kurzových režimů	7
2.1 Teorie měnových kursů	7
2.2 Režimy měnových kursů	11
2.3 Plovoucí kurs	24
2.4 Závěrečné shrnutí kapitoly	26
3 Charakteristika jednotlivých zemí středoasijského regionu	27
3.1 Region střední Asie	27
3.2 Kyrgyzstán	30
3.3 Tádžikistán	35
3.4 Turkmenistán	40
3.5 Uzbekistán	44
3.6 Srovnání států dle ukazatelů	48
3.7 Závěrečné shrnutí kapitoly	49
4 Vývoj kurzových režimů v jednotlivých zemích	50
4.1 Kyrgyzstán	50
4.2 Tádžikistán	52
4.3 Turkmenistán	54
4.4 Uzbekistán	57
4.5 Srovnání vývoje měnových kurzů	58
4.6 Závěrečné shrnutí kapitoly	60
5 Závěr	61
Seznam použité literatury	63
Seznam zkratk	67
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	68
Přílohy	69

1 Úvod

Téma kurzových režimů je zajímavé z pohledu toho, na jakých základech, principech a skutečnostech se vytváří měnový kurz jednotlivých států světa, jaké jsou varianty těchto kurzů různě ve světě a pomocí jakých nástrojů může centrální banka ovlivňovat měnový kurz daného státu vůči cizí měně, nebo koši měn, tak aby došlo k dodržení cílů monetární politiky.

Středoasijský region je specifický svou ekonomickou charakteristikou, odlehlostí a politickým vývojem, který má ve všech státech velmi podobný scénář. Jedná se totiž o postsocialistické státy, které byly součástí Svazu sovětských socialistických republik, a jejich hlavním rysem byla centrálně plánovaná ekonomika. Vzhledem ke geografické charakteristice jednotlivých států a nutnosti provádět transformační reformy zde vzniká zajímavá oblast pro zkoumání, jak se těmto státům povedlo transformovat z centrálně plánované ekonomiky na tržní a jaký to mělo dopad na jejich nové domácí měny. Navíc se jedná o státy, které jsou i v dnešní době relativně méně známé, i když byly mnoho let součástí jedné ze dvou globálních mocností.

Cílem této bakalářské práce je ukázat, jaké kurzové režimy jednotlivé státy středoasijského regionu používají po rozpadu sovětského svazu, a jak tyto režimy spolu s ekonomickými a politickými determinantami ovlivňují měnové kurzy jednotlivých států regionu.

Metody, které byly použity pro zpracování této práce, jsou pozorování a srovnávání. Na základě pozorování vybraných makroekonomických ukazatelů a dat o vývoji měnového kurzu v jednotlivých státech středoasijského regionu je následně provedeno srovnání, na základě kterého je vyvozen závěr.

Tato bakalářská práce obsahuje tři stěžejní kapitoly, ve kterých je čtenář seznámen s teoretickými východisky, které jsou nutné pro zhodnocení této bakalářské práce, pak je seznámen s všeobecnou ekonomickou, geografickou a demografickou situací v jednotlivých státech středoasijského regionu. V poslední části je uveden vývoj jednotlivých kurzových režimů a také měnových kurzů vůči americkému dolaru.

Ve druhé kapitole jsou uvedeny základní typy jednotlivých kurzových režimů, které se běžně ve světě používají, a je u nich uvedeno, čím se vyznačují a jaký mají vliv na vývoj měnových kurzů. Pro lepší pochopení kurzových režimů je třeba zmínit také intervence

centrálních bank na devizových trzích, a jak těmito intervencemi ovlivňují měnový kurz daného státu.

Ve třetí kapitole je uvedena jednoduchá geografická, demografická a ekonomická charakteristika jednotlivých států, které jsou součástí tohoto regionu. Vzhledem k faktu, že tyto státy jsou velmi různorodé, ať už z hlediska geografického, demografického nebo ekonomického, je proto třeba uvést více informací k jednotlivým státům, aby zde byla možnost srovnání. Každý stát má své silné a slabé stránky a ty je třeba porovnat. Díky rozmanitému reliéfu středoasijského regionu, který se táhne od velehor na východě až po pouštní nížiny na západě, se každý stát vyznačuje jinými preferencemi a také možnostmi využití svého potenciálu. V této kapitole je dále uvedeno srovnání vybraných makroekonomických ukazatelů jednotlivých států.

Ve čtvrté kapitole je popsán vývoj kurzových režimů v jednotlivých státech středoasijského regionu a dále to, jak byl měnový kurz ovlivňován politickou a ekonomickou situací ve státě. Pro možnost srovnání je vývoj jednotlivých měnových kurzů uveden v paritě vůči americkému dolaru a následně převeden na indexy sází ve předem stanoveném roce.

Poslední kapitolou je závěr, ve kterém je uvedeno zhodnocení jednotlivých kapitol této bakalářské práce a zdali byl splněn cíl této práce.

2 Teoretická východiska kurzových režimů

V této kapitole budou popsána základní teoretická východiska, která jsou nutná pro zpracování této bakalářské práce. Vzhledem ke zvolenému tématu je třeba objasnit pojmy měnový kurz a režimy měnových kurzů. Režimy měnových kurzů budou posléze rozděleny na pevné a plovoucí a dále podle jejich dílčího dělení.

2.1 Teorie měnových kursů

2.1.1 Měnový kurs

„Měnový kurz je poměr výměny dvou měn (bankovního vkladu v jedné měně za bankovní vklad v jiné měně), tj. cena jedné měny vyjádřená v jiné měně.“ Takto definuje měnový kurs Jílek (2004, s. 565).

Měnový kurz je vzájemný poměr mezi hodnotami dvou různých peněžních jednotek, neboli poměr, v jakém se dvě různé měny mezi sebou směňují na devizovém trhu. Každá operace na měnovém trhu obsahuje dvě měny. Bazickou měnu (base currency), která je z pohledu obchodníka kupovanou nebo prodávanou měnou za měnu smluvní (terms currency). Smluvní měna vždy vystupuje u měnového kurzu na místě čitatele a bazická měna vystupuje vždy ve jmenovateli. Měnový kurz tak vyjadřuje hodnotu smluvní měny, která připadá na jednu jednotku měny bazické. Jílek (2004, s. 566) popisuje měnovou operaci takto: *„Například u páru eurokoruna je euro bazickou měnou a koruna je smluvní měnou. Měnový kurz 31,980 CZK/EUR vyjadřuje, že jedno euro odpovídá 31,980 korunám.“* Na tomto příkladu je možno vidět, že národní měna (CZK) v měnovém kurzu vystupuje jako měna smluvní a zahraniční měna (EUR) jako měna bazická.

U měnových kurzů rozeznáváme **přímé kótování (přímý kursový záznam)**, které vyjadřuje určitý počet jednotek národní měny za jednotku měny zahraniční. Příkladem je již výše zmíněný pár eurokoruna s hodnotou 31,980 CZK/EUR. Přímým kótováním se nejčastěji vyjadřuje kurz na národních měnových trzích pro snadnější přímé srovnání hodnoty mezi národní a zahraniční měnou.

Nepřímým kótováním (nepřímým kursovým záznamem) se vyjadřuje, kolik je třeba jednotek měny zahraniční za jednu jednotku národní měny. *„Jde o kotaci, která je typická pro klientský trh ve Velké Británii a v některých dalších zemích, které mají historické vazby právě na Británii.“* (Durčáková a Mandel, 2010, s. 58). U tohoto způsobu kótování je zahraniční

měna měnou smluvní a národní měna měnou bazickou. Jako příklad lze uvést kurz 1,5462 USD/GBP a 1,1269 EUR/GBP, kde národní měna (GBP) je uvedena v bázi.

„Devizové trhy jsou trhy, kde jednotlivci, firmy a banky prodávají a nakupují různé zahraniční národní měny neboli devizy.“ (Frait, 1996, s. 3). Na devizovém trhu rozděluje časový faktor, který je nutný pro vypořádání mezi dvěma měnami, trh na dvě hlavní části. Na spotový trh, kde probíhá vypořádání obvykle do dvou pracovních dnů, a na derivátový trh, kde se vypořádání koná až v delším časovém horizontu než dva pracovní dny. Frait (1996, s. 3) popisuje cíl devizového trhu následovně: *„Úkolem devizového trhu je cizí měny směnovat a zajišťovat tak potřeby mezinárodního obchodu, mezinárodního investování, mezinárodního spekulování či zahraniční turistiky.“*

Na devizovém trhu se pro jednotlivé měny zaznamenávají dva kurzy:

- *„Nákup (bid) – cena, za kterou banka devizu nakupuje, resp. cena, kterou je kótující dealer ochoten při nákupu devíz od jiné banky nebo klienta zaplatit;*
- *Prodej (ask, offer) – cena, za kterou banka devizu prodává, tedy cena, kterou dealer požaduje při prodeji devizy jiné bance nebo klientovi.“* (Durčáková a Mandel, 2010, s. 58).

V případě přímé kotace je kurz nákup vždy nižší než je kurz prodej a to z důvodů kurzového rozpětí (spread), které je vlastně obchodní marží tvůrce trhu¹ a ta mu musí pokrýt náklady a zisk. Hodnota kurzového rozpětí se na mezibankovním trhu pohybuje okolo 0,1 % střední hodnoty kurzu. Na klientském trhu se tato hodnota pohybuje kolem 1% střední hodnoty kurzu (Durčáková a Mandel, 2010). Hodnota kurzového rozpětí se však může lišit v závislosti na obratu jednotlivých měn na devizovém trhu nebo podle velikosti obchodované částky.

Depreciace (znehodnocení) měnového kurzu vyjadřuje pokles (oslabení) určité měny vůči ostatním měnám na devizovém trhu. Apreciace (zhodnocení) měnového kursu vyjadřuje růst (posílení) dané měny na devizovém trhu vůči ostatním měnám. K depreciaci a apreciaci dochází díky působení tržních sil mezi nabídkou a poptávkou na trhu s devizami.

Devalvací měnového kurzu dochází k cílenému snížení nominálního kurzu dané měny ze strany centrální banky daného státu. Devalvace se používá pro zlepšení exportu a bilance

---

¹ Tvůrce trhu je registrovaný účastník burzy, který za předem stanovených podmínek udržuje garantovanou nabídku a poptávku na trhu a jeho cílem je zvyšovat likviditu na daném cenném papíru (RM-Systém, 2008).

zahraničního obchodu. U revalvace měnového kurzu bude docházet k záměrnému zvýšení nominálního kursu ze strany centrální banky a dojde k růstu importu do státu.

2.1.2 Fundamentální analýza

Fundamentální analýza je analýza politických a ekonomických informací a zpráv, která má za cíl určit, jaký bude vývoj na měnovém (finančním) trhu. *„Jedná se o interpretaci širokého množství různých druhů ekonomických informací, zpráv, vládními institucemi publikovaných ukazatelů a sdělení či prohlášení politiků a ekonomů. Vždy se jedná o analýzu několika vlivů, které mohou působit zcela protichůdně.“* (Jílek, 2004, s. 571). Díky tomuto je v některých případech velmi obtížné objasnit, který faktor nakonec bude dominantním a ovlivní vývoj měnového kursu.

Jílek (2004, s. 572) uvádí u fundamentální analýzy tyto parametry:

- *„inlace,*
- *růst HDP,*
- *platební balance,*
- *výše úrokových měr,*
- *politická a sociální stabilita,*
- *kurzová politika státu, tj. cizoměnové intervence.*

Jakýkoliv z těchto parametrů, stejně jako “velké” pokyny institucionálních investorů, způsobují volatilitu měnového kurzu.“

2.1.3 Technická analýza

Cílem technické analýzy je předpovědět budoucí pohyby jednotlivých devizových kurzů, a to výhradně za pomoci zkoumání minulého vývoje devizových kurzů, objemu obchodů s měnami a minulým vývojem na světových devizových trzích. Technická analýza primárně pracuje s grafickými metodami, kdy využívá obrazců charakterizujících minulý vývoj k odhadování budoucího vývoje, nebo pracuje také s matematicko-statistickými metodami, kdy se budoucí vývoj devizových kurzů odhaduje na základě vývoje mezi skutečným kursem a klouzavým průměrem (Durčáková a Mandel, 2010).

Ke vzniku a rozvoji technické analýzy přispěla hlavně nespolehlivost a mnohokrát i teoretická nejednoznačnost fundamentální analýzy, protože fundamentální analýza se

primárně zajímá o střednědobé a dlouhodobé předpovědi vývoje devizových kurzů. Technická analýza se od té fundamentální liší ve způsobu prognózování budoucího vývoje, kdy technická analýza vychází z předešlých vývojů kursů a za použití grafů a matematickou-statistických metod předpovídá vývoj, zatímco fundamentální analýza se zaobírá makroekonomickými veličinami a dle jejich postupného vývoje se snaží odhadovat budoucí vývoj.²

2.1.4 Intervence centrální banky na devizovém trhu

Cizoměnová (devizová) intervence je akcí centrální banky státu, která má za cíl ovlivnění spotového měnového kursu národní měny vzhledem k ostatním měnám na devizovém trhu. „Centrální banka či jiná státní instituce intervenuje koupí či prodejem cizích měn za domácí měnu. Například pokud se česká koruna jeví jako příliš silná, Česká národní banka kupuje eura či dolary od obchodních bank za českou korunu.“ (Jílek, 2004, s. 609).

U intervencí na oslabení domácí měny dochází k nákupu cizích měn centrální bankou a tímto dochází ke zvýšení likvidity v bankovním sektoru daného státu. Opačný proces je u intervencí na posílení domácí měny, kde dochází k prodeji cizí měny centrální bankou a klesá tak i likvidita v bankovním sektoru.

Jílek (2004, s. 610) uvádí pro cizoměnové intervence tyto dva důvody:

- „Udržování měnového kurzu v daném pásmu při pevném kurzu,
- zabránění nepřiměřené nestability měnového kurzu při plovoucím kurzu (například při přestřelení měnového kurzu).“

Durčáková a Mandel (2003, s. 32) popisují dva druhy zásahů devizových intervencí: „Zásahy mají charakter buď

- přímých intervencí, kdy přímo ovlivňují cenu deviz prostřednictvím prodejů a nákupů deviz na devizovém trhu, tzn. na vrub nebo ve prospěch svých devizových rezerv, nebo
- nepřímých intervencí, při kterých nepřímo ovlivňují cenu deviz svou úrokovou, daňovou, celní a dotační politikou.“

---

² Problematika fundamentální a technické analýzy je nad rámec této bakalářské práce, a proto této problematice nebude dále věnována pozornost.

2.2 Režimy měnových kursů

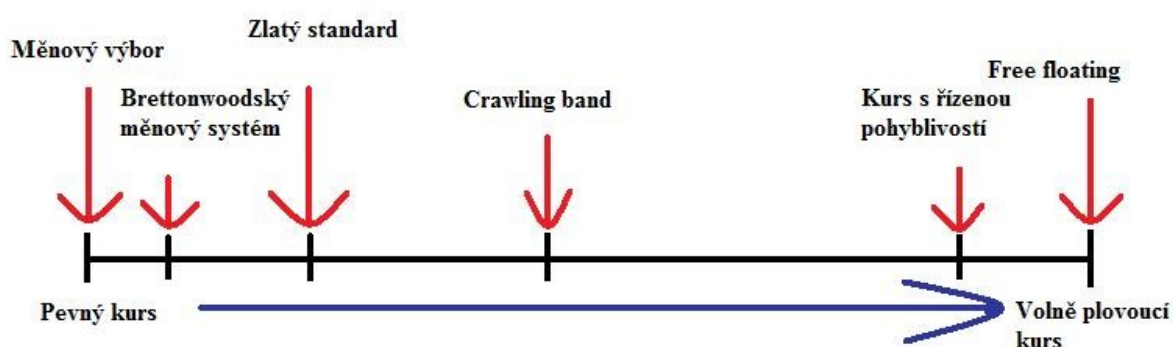
Režimů měnových kursů existuje několik, bohužel však neexistuje žádný, který by se dal považovat za univerzální.

Zlatý standard byl jedním z prvních kursových režimů a vyznačoval se pevným spojením jedné jednotky měny s určitou hodnotou a množstvím zlata. Kurzy národních měn, které se směňovaly za zlato, byly pevně stanoveny. Ke změně kurzu docházelo pouze při znehodnocování zlatých mincí a tato skutečnost byla velmi vzácná. Což v porovnání s dnešní dobou a fakticky neustále probíhající změnou kurzů jednotlivých měn je velmi nereálná představa.

Měnový kurs má dvě stránky, objektivní, která se projevuje hodnotovým vyjádřením jedné měny vůči druhé, a subjektivní stránku. Tu charakterizují Durčáková a Mandel (2003) jako soubor pravidel a mechanismů determinace měnového kursu, které mohou být pro různé země rozdílné, a následné řízení tohoto kursu při realizaci zahraničních plateb, nebo při inkasu plateb z cizích zemí.

Na níže uvedeném Obrázku 2.1 je názorně ukázáno, jak se odvíjí klasifikace kursových režimů od čistě pevného až po zcela volný plovoucí kurs.

Obrázek 2.1 Vývoj kursových režimů

Zdroj: Durčáková a Mandel (2010), vlastní úprava

Tvorba a charakteristika vztahů v rámci režimu měnových kursů se odvíjí na základě toho, jakou roli má centrální banka, vláda dané země a také její trh při ovlivňování vývoje kursu. Různé režimy měnových kursů působí rozdílně na vývoj domácích i zahraničních cen, na vývoj devizových rezerv centrální banky, na platební bilanci země a v neposlední řadě také působí na fiskální a monetární politiku.

2.2.1 Pevný kurs

Pevný kurs (fixed exchange rate) se vyznačuje tím, že centrální banka se snaží udržovat kurs národní měny pevně zafixovaný k určité cizí měně, například fixace na měnu největšího obchodního partnera země, nebo k předem vymezenému koši měn. Pevný kurs domácí měny je ukotven v určité hladině vůči referenčnímu kursu cizí měny, nebo koši měn a buď má možnost se pohybovat v předem vymezeném fluktuačním pásmu, nebo je pevně stanovena jeho výše bez možnosti pohybu (jedná se o takzvané pevné zavěšení).

Jílek (2004, s. 602) uvádí, jako jednu z podmínek pro používání pevného kursu v praxi, následující: „*Politika pevného kurzu může být úspěšná pouze tehdy, pokud jí obyvatelstvo věří.*“ Dá se to uvést na příkladu, kdy vysoká inflace, kterou očekává centrální banka, bude vyvíjet na ekonomické subjekty z daného státu tlaky, aby směňovali domácí měnu za cizí, a tím pádem se bude snižovat zásoba cizí měny, čili rezervy centrální banky. V opačném případě, kdy bude inflace ve státě klesat, bude růst důvěra v národní měnu, lidé se budou chtít zbavovat cizí měny a tím vzniknou tlaky na posílení národní měny. Jakákoliv objemnější změna peněžní zásoby národní měny může mít podle Jílka (2004) za následek taktický útok spekulativního kapitálu na domácí měnu, který v konečném důsledku může skončit nuceným ukončením pevného kursu a přechodu na jiný typ kurzového režimu.

Pevné kursy ovšem mohou fungovat pouze za předpokladu, že vývoj základních ekonomických ukazatelů společně s mírou inflace v zemích, na jejichž kurs je kurs domácí měny navázán, je obdobný jako v domácí zemi. Pokud však dochází ke změnám ekonomických ukazatelů, pak musí domácí stát hbitě reagovat na tyto změny, aby předešel razantním zásahům do hospodářské politiky, za účelem udržení pevného kursu. Mezi další aspekty ohrožující pevný kurs uvádí Jílek (2004) také schodkovou rozpočtovou politiku země a nedostatečnou regulaci jejího finančního sektoru.

Pevný kurs ovšem poskytuje větší jistotu pro vývozce a dovozce. Za normálních okolností lépe odolává útokům spekulativního kapitálu. Bohužel v tomto případě také záleží na důvěryhodnosti obchodníků na devizových trzích, na kterých se obchoduje s měnou daného státu. Pevný kurs může vyvíjet tlaky na disciplínu domácích firem, aby se snažily udržet jejich náklady pod kontrolou a určitou hranicí, aby si mohly zachovat konkurenceschopnost na mezinárodních trzích. Tento kursový režim také napomáhá vládě udržovat nízkou míru inflace, což by v dlouhodobém horizontu mělo přinést nízké úrokové

sazby a tím poskytovat stimuly ke zvýšení investování a následnému obchodování, jak na domácím, tak i na mezinárodním trhu.

Prostřednictvím pevných měnových kursů lze také ovlivňovat vývoj inflace, obzvláště pak její snižování. Tuto možnost využívaly některé státy střední a východní Evropy (včetně České republiky) po přechodu z centrálně plánované na tržní ekonomiku. Centrální banka se snaží o dodržení oscilačních pásem pomocí devizových intervencí. Při přílišném oslabování národní měny musela začít centrální banka prodávat cizí měny (devizy) za národní měnu, a tím snižovala zásoby národní měny na mezinárodním trhu. V opačném případě, kdy naopak národní měna posilovala, byla centrální banka nucena nakupovat cizí měny a zvyšovat tak objem národní měny na mezinárodním trhu. Takto se centrální banka snaží zajistit uspokojivý stupeň cenové stability v závislosti na měně nebo koši měn, vůči kterým je národní měna pevně zavěšena. Podle Jílka (2004) výše uvedené platí pouze do té doby, dokud má domácí centrální banka dostačující množství cizoměnových rezerv, nebo příležitostí k vypůjčení si na mezinárodním trhu, aby dokázala pevný měnový kurs ubránit.

Rozdělení pevných kursů (fixed exchange rate) podle Durčákové a Mandela (2003) vypadá následovně:

Dle vymezení ústředního kursu:

- k jedné národní měně,
- k nadnárodní měně,
- ke koši měn.

Dle změn ústředního kursu:

- s pravidelnými změnami (crawling band-peg),
- s neodvolatelným ústředním kursem (currency board).

Dle pásem oscilace:

- bez pásem oscilace,
- s úzkými pásmy oscilace,
- se širokými pásmy oscilace.

Jedním z důležitých prvků u pevných kursových režimů je způsob stanovení ústředního kursu, respektive zlaté nebo měnové parity (Durčáková a Mandel, 2003). Jinak

řečeno jedná se o způsoby stanovení hodnoty, za kterou bude domácí měna směněna za cizí měnu nebo komoditu (zlato).

Durčáková a Mandel (2003, s. 295) rozlišují několik základních variant:

- „Podle poměru zlatých obsahů porovnávaných měn (dnes pouze historická varianta),
- vztahem k jiné národní měně,
- vztahem k individuálnímu měnovému koši (počítaného obvykle metodou váženého aritmetického průměru),
- vztahem k národní měně, jejíž kurs je počítán košovou metodou (např. SDR).“

2.2.2 Systémy pevného kursu s vazbou na jednu měnu (komoditu) a na koš měn

2.2.2.1 Zlatý standard

Zlatý standard byl v 19. století prvním pevným kursovým režimem a vyjadřoval se tím, že jednotka měny byla vždy pevně spojena s hodnotou a určitým množstvím zlata. Zlato bylo v té době společnou světovou komoditou, a proto země své kursy měn vyjadřovaly v poměru k této komoditě. Kursy, za které se směnovaly jednotlivé národní měny za zlato, byly pevně stanoveny. Změna kursu ke zlatu byla velmi velkou vzácností a konala se pouze v případě znehodnocování mincí. V období po zavedení zlatého standardu se většina zemí (Velká Británie, USA a Francie) vyznačovala nízkou mírou inflace, relativně velkým ekonomickým růstem a stabilními měnovými kursy při porovnání si meziválečným obdobím (Jílek, 2004). Navíc v období do první světové války vzkvétal mezinárodní obchod, který se zaměřoval hlavně na komodity (zlato, ocel a jiné) a také na služby.

V období zlatého standardu se primárně hlídal vývoz a dovoz zlata, protože tento pohyb znamenal přelévání bohatství mezi jednotlivými státy. Vše fungovalo velmi snadno. Čím více země prodávala své výrobky a služby do zahraničí, tím více se jí hromadilo zlata a tím by v současnosti posiloval kurz. Vývoz zlata, tedy nákupy v zahraničí, by naopak znamenal oslabení měny daného státu.

Nejjednodušším druhem zlatého standardu byly mince z čistého zlata. Tento systém byl však spojen s velmi vysokými náklady na zlato (jeho dobývání a následná úprava na mince), a proto mnoho zemí se zlatým standardem zavedlo náhražky těchto mincí v podobě bankovek a mincí, které nebyly ze zlata. V soukromém sektoru byly emisí těchto bankovek a

mincí pověřeny obchodní banky a musely se zavázat, aby tyto emise dosahovaly maximálně hodnoty zlata v jejich rezervách. To proto, aby zůstal zachován požadavek na konverzi na zlato. Ve veřejném sektoru vznikaly prototypy centrálních bank, které také byly pověřeny emisí bankovek a mincí a stejně jako banky obchodní byly nuceny zachovat konvertibilitu měny za zlato. Jílek (2004) uvádí, že jedním z klíčových problémů konvertibilního systému bylo vážné riziko konverzních útoků ze strany nedůvěřivé veřejnosti, která se snažila konvertovat své pohledávky za obchodními bankami na zlato, a zároveň pohledávky od zahraničních věřitelů ohrožovaly schopnost centrální banky udržet konvertibilitu (odliv zlata do zahraničí). Díky tomuto faktu se centrální banky staly základními věřiteli obchodních bank a byly nuceny začít používat měnové nástroje, aby mohly ochránit zlaté rezervy a tím konvertibilitu měny.

Mezinárodní zlatý standard se postupně utvořil z jednotlivých národních zlatých standardů a primárně byl tažen tržními silami. Jílek (2004, s. 592) definuje základní pohyb zlata mezi zeměmi takto: *„Nevyrovnané běžné účty platebních bilancí byly automaticky vyrovnávány přesunem zlata. Zlato plynulo ze zemí s platebním schodkem (způsobeným například vyššími cenami) do zemí s platebním přebytkem (způsobeným například nižšími cenami). Tomu se přizpůsoboval objem domácí peněžní zásoby a domácí ceny. K vyrovnaní domácích cen se zahraničními cenami docházelo prostřednictvím arbitráží.“*

Centrální banky hrály v mezinárodním zlatém standardu neméně výraznou roli, a to hlavně tím, že měnily diskontní úrokovou míru a používaly nástroje měnové politiky a předpokládalo se, že dodržují pravidla pro urychlení korekce platebních přebytků a schodků (Jílek, 2004). Skutečnost byla ovšem rozdílná, a to díky tomu, že centrální banky někdy nezvyšovaly diskontní úrokové míry a nepoužívaly nástroje, které měly za následek změnu ceny zlata při schodku. Tato porušování ovšem nenabyla nikdy takové síly, aby došlo k ohrožení konvertibility měny. Jílek (2004) uvádí, že výše zmíněné porušování pravidel ze strany centrálních bank byla účastníky trhu tolerována, protože je považovali za dočasné snahy o vyhlazení úrokových měř a ekonomické aktivity.

Celkově zlatý standard vytvořil efektivní limit pro peněžní expanzi, a to z důvodu toho, že peněžní zásoba domácí měny byla založena na zlatě (trvalá komodita s vhodnými měnovými vlastnostmi). Zlatý standard zajišťoval cenovou stabilitu díky tomu, že cena zlata byla pevně stanovená centrální institucí, zpravidla se jednalo o centrální banku. Vzhledem k faktu, že peněžní zásoba se odvíjela od množství zlata v rezervách bank, tak zde existovala brzda růstu peněžní zásoby, protože produkce nového zlata je omezená. *„Stabilní peníze za*

zlatého standardu zajistily cenovou stabilitu a stabilitu měnových kurzů. Skutečně, pokud každá země definuje svou národní měnu v pevné váze zlata, všechny země jsou spojeny v systému pevných měnových kurzů,“ jak tvrdí Jílek (2004, s. 599). Tento fakt navíc podporoval stabilitu ekonomiky.

Díky dodržování základních pravidel konvertibility se jevil zlatý standard jako důvěryhodný mechanismus, jak monetární, tak i fiskální politiky. V neposlední řadě také díky pevné ceně zlata zabraňoval tento pevný kurzový režim, aby vlády realizovaly krátkodobou politiku, ve které sledovaly svůj profit, a generovaly neplnohodnotné peníze.

Jedny z hlavních problémů zlatého standardu uvádí Jílek (2004, s. 601) následující:

- *„Přenos ekonomických cyklů a finančních krizí mezi zeměmi prostřednictvím pevných kurzů,*
- *vysoké náklady na zlato,*
- *nedostatečná nabídka zlata k zabránění dlouhodobé deflace,*
- *periodické výkyvy světových cen způsobené poptávkou po zlatě (nové země připojující se ke zlatému standardu) a nabídky zlata (objevy zlata),*
- *porušování pravidel “hry”,*
- *nedostatek spolupráce.*“

Zlatý standard byl postupně rušen po vypuknutí první světové války v roce 1914, kdy státy začínaly mít vysoké výdaje do zbrojního průmyslu, které mohly být naplňovány pouze emisí nových peněz. Proto byly státy nuceny ustupovat od zlatého standardu kvůli nechtěným vedlejším účinkům na domácích trzích. V meziválečném období byly ještě pokusy o znovuoobnovení zlatého standardu, ale tyto pokusy skončily vesměs neúspěchem díky vypuknutí hospodářské krize v USA na přelomu 20. a 30. let 20. století a narůstání spekulativních útoků na přední světové měny (Libra a Marka). *„Nástup 2. světové války znamenal úplné zavedení devizových kontrol a úplný konec klasického zlatého standardu. Centrální banky dodnes drží část svých měnových rezerv ve zlatě, cena zlata však již nemá pro monetární politiku význam,*“ (Frait, 1996, s. 160).

2.2.2.2 Brettonwoodský měnový systém

Tento kursový režim vznikl na základě dohody členských zemí Mezinárodního měnového fondu, která byla sepsána v roce 1944 v městečku Bretton-Woods ve Spojených státech Amerických (odtud dostal tento systém pojmenování). Jednalo se o variantu zlatého standardu, protože USA se staly centrální zemí a také určily paritu svého dolaru vůči zlatu a ostatní země, které podepsaly dohodu, definovaly parity svých měn vůči dolaru. USA se zavázaly, že při obchodování se zahraničními centrálními bankami budou zlato kupovat nebo prodávat za 35 USD za trojskou unci zlata (1 trojská unce = 31,1034 g). Jednalo se o kompromis, na kterém se dohodly USA a Velká Británie, kde na jedné straně Britové zastávali kombinaci flexibility a svobody plovoucího systému měnových kursů a na druhé straně stál požadavek na stabilitu zlatého standardu, který zastávaly Spojené státy Americké. Povolené rozpětí kursů bylo stanoveno na $\pm 1\%$ od paritního kursu k USD a každá změna parity, která byla větší než 10% ze stanoveného kursu k USD, musela být předem konzultována s Mezinárodním měnovým fondem (Durčáková a Mandel, 2003). Ke změně mezi jednotlivými základními paritami docházelo nepravidelně, a to jen za skutečnosti, že se v zemi vytvořila základní (fundamentální) nerovnováha.

I přes fakt, že systém byl založen na konvertibilitě, tak se lišil od zlatého standardu v několika fundamentálních bodech. Jílek (2004, s. 596) popisuje rozdíly následovně:

- „Jednalo se o uspořádání určené mezinárodní dohodou mezi vládami, zatímco zlatý standard se vyvinul neformálně,
- domácí autonomie měla prioritu nad konvertibilitou, což je opak zlatého standardu, u něhož konvertibilita byla klíčová,
- pohyby kapitálu byly potlačeny omezeními.“

Durčáková a Mandel (2003, s. 306) popisují hlavní výhodu brettonwoodského měnového systému následovně: „Za nespornou výhodu tohoto systému lze považovat skutečnost, že vytvářel stabilní prostředí pro rozvoj mezinárodního obchodu, investování i celkové mezinárodní spolupráce.“ Díky tomuto předpokladu dokázal být brettonwoodský měnový systém velmi nápomocen při tvorbě hlavního poválečného cíle Mezinárodního měnového fondu, který spočíval ve vytvoření mezinárodního platebního systému. Tento platební systém měl dopomoci k plynulému rozvoji světového obchodu a zajištění plné zaměstnanosti. Ovšem na opačné straně tohoto pevného kursového uspořádání bylo potřeba, aby se členské země Mezinárodního měnového fondu do určité míry zřekly samostatnosti

v provádění kurzové politiky svých měn ve prospěch již předem dohodnutých mezinárodních pravidel, která byla součástí brettonwoodské dohody. Durčáková a Mandel (2003, s. 306) charakterizují podmínky pro snížení rizika takto: *„Omezení rizika v oblasti zahraničně obchodní směny i kapitálových transakcí, které bylo zajišťováno díky velmi úzkým povoleným pásmům oscilace, vyžadovalo na druhé straně udržování relativně značných devizových rezerv zúčastněných zemí.“*

V brettonwoodském měnovém systému začaly vyplouvat na povrch problémy, které byly spojené s možností využívat měnový kurs jako pružný nástroj devizové a finanční politiky. Bylo to převážně zapříčiněno úzkým pásmem pohybu kursu a nepružným prováděním devalvace a revalvace. Díky této skutečnosti brettonwoodský systém neumožňoval včasnou adaptaci domácích cen a nákladů vůči zahraničním cenám a nákladům na výrobu, protože vznikaly rozdíly v kupní síle národních měn a ty se nezobrazovaly v adekvátní změně pevného kursu. *„Při takto pevném kursu by náprava nerovnováh platebních bilancí musela probíhat pohybem důchodu,“* uvádějí Durčáková a Mandel (2003, s. 307). Dalším, neméně důležitým, argumentem proti systému pevných kursů je i ta skutečnost, že tento systém vyžaduje udržování vyššího objemu cizoměnových rezerv, čímž se snižuje rozsah soukromé likvidity a narůstají potíže s vyrovnáváním platebních bilancí v jednotlivých státech.

Na konci 50. let začal americký profesor Robert Triffin spatřovat problém v závazku USA vůči zahraničním centrálním bankám, že USA zaručí konvertibilitu dolarových pasiv za zlato. S rostoucím světovým obchodem rostla také poptávka po dolaru jako po rezervním aktivu, ale nabídka zlata nerostla, což viděl Triffin jako problém. *„Pokud budou USA uspokojovat poptávku po rezervách deficitem své platební bilance, budou růst její dolarová pasiva. Protože zásoba zlata neroste, bude klesat poměr zlato/dolary,“* (Frait, 1996, s. 167). Díky tomu budou ztrácet ostatní státy důvěru ve schopnost USA zaručit směnitelnost dolaru za zlato a následně vyvíjet aktivity, které by uspišily rozpad celého brettowoodského systému. Frait (1996, s. 167) uvádí, že *„tím vzniká Triffinovo dilema – pokud USA budou akomodovat rostoucí poptávku po rezervách, systém musí časem zkolabovat a pokud ne, pak to vyvolá světovou recesi a deflaci.“* Taková to krize ovšem v 60. letech nenastala, nedošlo na deflaci, nýbrž naopak došlo k inflaci a ve světě byl nadbytek likvidity.

Díky expanzivní monetární politice USA v 60. letech vzrostly více jak dvojnásobně světové dolarové rezervy (z 16 mld. USD v roce 1959 na 33 mld. USD v 1969), kde zásoba dolaru rostla mnohem rychleji než zásoba zlata a zlato se stávalo nedostatkovou komoditou.

Zlato se začalo růst na ceně a ztrácet se z oběhu a centrální banky v reakci na tuto skutečnost začaly akumulovat USD. Tímto vývojem se začal naplňovat Gershamův zákon, který Freit (1996, s. 168) formuluje následovně: *„Pokud se stane nabídka jedné z měn relativně nadměrná, její tržní cena na soukromém trhu poklesne. Spekulanti ji pak budou kupovat levně na soukromém trhu a prodávat ji draze autoritám na oficiálním trhu. Tím budou od autorit naopak získávat měnu, které je relativní nedostatek a odvádět ji pro nemonetární účely.“* Na základě tohoto vývoje svět postupně začal přecházet na dolarový standard.

Silný ekonomický růst Německa a Japonska začal v roce 1970 a na začátku roku 1971 vytvářet tlak na kurz amerického dolaru. Díky stále rostoucímu přílivu kapitálu do Německa, se spolková vláda v květnu 1971 rozhodla uvolnit směnný kurz marky vůči dolaru, čímž došlo k oslabení americké měny. V srpnu 1971 oznámil americký prezident Nixon definitivní ukončení zlaté konvertibility dolaru a tato skutečnost otřásla brettonwoodským měnovým systémem (Peníze.CZ, 2010). V prosinci roku 1971 byla svolána konference Mezinárodního měnového fondu, kde se členové snažili nalézt řešení na výše uvedenou situaci. Výsledkem jejich jednání byla Smithonianská dohoda, která stanovila nové měnové parity vůči americkému dolaru a rozšíření fluktuačního pásma z $\pm 1 \%$ na $\pm 2,25 \%$. Členské země Evropského hospodářského společenství udržovaly fluktuační pásmo jen $\pm 1,125 \%$ a díky vzhledu grafu, který zachycoval změny hodnot kursů členských zemí EHS vůči USD, byl tento systém pojmenován „had v tunelu“. Bohužel toto řešení nemělo institucionální podporu ze strany členských zemí a průběžně během roku 1973 začaly země přecházet na plovoucí kurz, čímž došlo k zániku tohoto měnového systému (Frait, 1996).

Po rozpadu brettonwoodského měnového systému se změnilы preference zemí ohledně provozování pevného měnového kursu. Durčáková a Mandel (2003, s. 307) vymezují tyto tři následující změny:

- *„Byla snaha o pružnější přístup k devalvacím a revalvacím ústředních kursů,*
- *používala se spíše širší pásma oscilace, která umožňovala i určité kursové přizpůsobení k nerovnováze platební bilance,*
- *začala se prosazovat vazba na individuální měnové koše, neboť mezinárodní obchod většiny zemí je diverzifikovaný k více zemím.“*

2.2.2.3 Systém ERM a ERM II

Mechanismus směnných kurzů (Exchange Rate Mechanism, ERM) byl představen Evropským společenstvím v březnu roku 1979 jako součást Evropského měnového systému, která měla zamezit značnému kolísání jednotlivých kurzů měn a dopomoci k měnové stabilitě ve společenství (Frait, 1996).

Každá členská země participující na ERM měla stanovenou centrální paritu vůči ECU. Z těchto parit byly vypočítány oficiální střední bilaterální kursy mezi každým párem měn v ERM, které byly seřazeny do tabulky, a ta se nazývá paritní mřížka. Vzájemné kursy se pohybovaly uvnitř vytyčeného fluktuačního pásma kolem centrální parity. Tato pásma měla standardní šířku $\pm 2,25\%$ (dočasná výjimka byla povolena Itálii, Velké Británii a Španělsku na $\pm 6\%$). Pokud některý měnový kurs dosahoval okrajů fluktuačního pásma, měly centrální banky dvou daných zemí povinnost automaticky zahájit společné devizové intervence s cílem udržet kurs uvnitř pásma. Měnit centrální paritu měny vůči ECU bylo možné pouze se souhlasem všech členů ERM (Frait, 1996). Od srpna 1993 bylo upraveno fluktuační pásmo na $\pm 15\%$, protože došlo ke spekulativním útokům na francouzský frank a italskou liru, a tato skutečnost negativně ovlivnila i vývoj kurzů další měn v koši ERM (Kaňa, 2008).

Evropská měnová jednotka (ECU) byla uměle vytvořená měnová jednotka zkonstruovaná jako vážený koš členských měn a nikdy neexistovala ve fyzické podobě. ECU byla představena v roce 1979 společně se systémem ERM. Váhy jednotlivých členských měn v koši odrážely ekonomickou sílu členských států a tyto váhy měly být revidovány v pravidelných pětiletých intervalech. Váhy byly následně zafixovány k 1. 11. 1993, kdy vstoupila v platnost Maastrichtská smlouva. ECU také zastávala funkci účetní jednotky, přes kterou se určovala výše pohledávek a závazků mezi jednotlivými centrálními bankami, které byly součástí ERM, také sloužila jako platební jednotka v transakcích mezi institucemi Evropského společenství (Frait, 1996).

Mechanismus směnných kurzů ERM II byl představen počátkem roku 1999 a jedná se o modifikovanou verzi systému ERM, který byl jeho předchůdcem. Měna, která se účastní tohoto mechanismu, má stanovenou centrální paritu vůči euru a fluktuační pásmo pro pohyb kurzu, které je $\pm 15\%$, ale může být i nižší. Mechanismus ERM II slouží nejen jako kontrola dodržování kurzového konvergenčního kritéria pro přijetí jednotné měny (setrvání kurzu měny ve vymezeném fluktuačním pásmu po dobu posledních dvou let bez intervence

centrální banky), ale také jako nástroj pro měnovou stabilizaci vnitřního trhu Evropské unie (Kaňa, 2008).

Spolu s mechanismem ERM II v roce 1999 byla představena nová měnová jednotka Evropského společenství euro, které je nástupcem ECU a jejich paritní kurz byl $1 \text{ €} = 1 \text{ ECU}$. Euro plně nahradilo ECU a od roku 2002 existuje i ve fyzické podobě, nikoliv pouze jako elektronická zúčtovací jednotka. Pro přijetí eura je třeba splnit konvergenční (maastrichtská) kritéria a stát se členem Hospodářské a měnové unie (Kaňa, 2008).

2.2.3 Systémy kursů s pravidelnými změnami ústředního kursu

Systém kursu s pravidelnými změnami ústředního kursu je na rozdíl od brettonwoodského měnového systému kvalitativně odlišný, a to hlavně díky skutečnosti, že ke změně kursové hodnoty dochází plynule a v pravidelných krocích. Dalším význačným rozdílem je ten, že okolo ústřední kursové hodnoty kurs osciluje buď v pásmech (crawling band) a to se jedná o posuvné zavěšení, nebo o oscilační prostor není doplněn (crawling peg).

Důležitým prvkem fungování tohoto mechanismu systému kursu je podle Durčákové a Mandela (2003, s. 308): „*Vymezení intervalu pro změnu ústředního kursu a vymezení vhodného rozsahu oscilace kursu.*“ U kursu, který osciluje v pásmech kolem ústřední hodnoty kursu, by mělo být pásmo oscilace dostatečně široké na to, aby mohla být realizovatelná monetární politika daného státu.

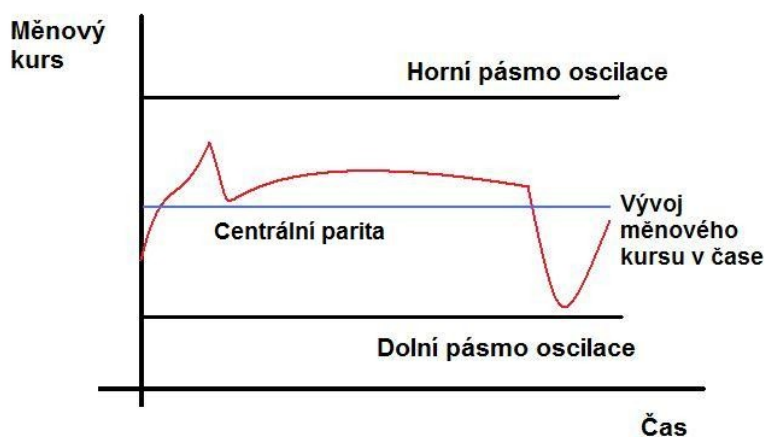
Tento systém měnových kursů je vlastně jakýmsi kompromisem mezi systémem pevných kursů a volně pohyblivým kursem.

Podle Durčákové a Mandela (2003, s. 309) je tento kompromis: „*dokladem hledání racionální míry pružnosti kursu, která by:*

- *dlouhodobě stabilizovala jeho reálnou úroveň,*
- *usnadnila hladký průběh vyrovnávacího procesu platební bilance,*
- *umožňovala krátkodobou stabilitu kursu, a tím by snižovala kursová rizika exportérů a importérů u krátkodobých pohledávek a závazků v zahraničních měnách,*
- *umožňovala koncentrovat inflační očekávání kolem konkrétní míry inflace,*
- *snižováním tempa depreciae zároveň prosazovala desinflační proces,*
- *dopředu ohlášenými deprecialemi kompenzovala úrokový diferenciál a stabilizovala pohyby spekulativního kapitálu.“*

Na Obrázku 2.2 je znázorněn vývoj měnového kursu v čase v pevném kursovém režimu s pásmem oscilace. Horní a dolní pásmo oscilace ohraničuje vymezený prostor, ve kterém je třeba udržet pohyb měnového kursu.

Obrázek 2.2 Vývoj měnového kursu v čase v pevném kursu s pásmem oscilace

Zdroj: Durčáková a Mandel (2010), vlastní úprava

Míra flexibility režimu pevného kursu s posuvným zavěšením se odvíjí od šířky pásma pro fluktuaci měnového kursu, čím je totiž pásmo oscilace užší, tím má centrální banka menší flexibilitu při realizaci monetární politiky. Systém pevného kursu s posuvným zavěšením

využívalo v 90. letech 20. století Polsko a Maďarsko v rámci procesu transformace z centrálně plánovaných na tržní ekonomiky (Durčáková a Mandel, 2003).

2.2.4 Systém kursu s neodvolatelným ústředním kursem

Jedná se o systém kursu, kde se vyskytuje absolutně pevný měnový kurs bez jakéhokoliv pásma oscilace a kde se navíc centrální banka daného státu vzdává všech svých nástrojů, kromě nesterilizovaných devizových intervencí.

Durčáková a Mandel (2003, s. 310) definují nesterilizované devizové intervence jako: „*samoregulační mechanismus, který neustále uvádí do souladu peněžní nabídku s poptávkou po penězích a udržuje tak celkovou rovnováhu ekonomiky.*“ Při vytvoření převisu peněžní nabídky nad poptávkou, který je zaviněn deficitem platební bilance, dochází k depreciaci národní měny. Centrální banka státu provede devizovou intervenci, aby mohla podpořit národní měnu, a tímto krokem posléze uvede opět do rovnováhy peněžní nabídku a poptávku.

Jediným příkladem systému kursu s neodvolatelným ústředním kursem je měnový výbor. Jílek (2004, s. 605) charakterizuje měnový výbor následovně: „*Měnový výbor (centrální banka) drží aktiva v dané zahraniční měně ve výši rovné minimálně emitovanému oběživu, tj. cizoměnové rezervy centrální banky zdaleka nekryjí veškerou peněžní zásobu v domácí měně. Tento režim je často využíván v krizových situacích za účelem stabilizace měnového kurzu a inflace.*“

Měnový výbor představuje kursový mechanismus, který centrální bance kompletně „svazuje ruce“, omezuje jí provádění nezávislé měnové politiky a schopnost devalvace měny de facto není možná z toho důvodu, že by se jednalo o faktické porušení pravidel měnového výboru. Hlavním cílem měnového výboru není potlačit pravomoc centrální banky, nýbrž vyrovnaní inflace domácí měny s inflací, kterou vykazuje měna použitá jako kotva.

Bohužel i měnový výbor má své negativní přínosy do ekonomiky. Jedná se hlavně o zvýšení míry nezaměstnanosti v dané zemi, která jej přijala, a neochota domácí země podřídit se přísné fiskální politice měnového výboru, která je ovšem pro jeho správné fungování nezbytná.

Měnový výbor bývá vesměs využíván „nezralými“ ekonomikami, které buď to nemají zkušenosti s řízením monetární politiky, nebo projevují nekázeň ze strany centrální banky.

Mezi příklady měnových výborů v Evropě patří Estonsko, které se po osamostatnění v roce 1992 spojilo s německou markou a následně eurem do doby, než samo přijalo euro.

Dále pak jsou ještě v Evropě Bulharsko (od roku 1997), Litva (od roku 1994) a Bosna a Hercegovina (od roku 1998). Ve světě je jedním z nejznámějších případů Argentina, která díky těžké ekonomické recesi musela vzdát měnového výboru a navázání na USD (Jílek, 2004).

2.3 Plovoucí kurs

Plovoucí kursový režim je v přímém kontrastu s pevným (fixním) kursem. Ve světě je nejčastěji rozšířený právě plovoucí kurs, ale centrální banky se pořád nevzdávají svých intervenčních nástrojů, díky kterým mohou provádět interakce na devizových trzích na ochranu měny před útokem spekulativního kapitálu.

Na zasedání Mezinárodního měnového fondu v lednu roku 1976 v jamajském Kingstonu byly upraveny dvě části dohody o Mezinárodním měnovém fondu. „*Prvním klíčovým bodem je to, že každá země si může zvolit kursový systém dle vlastních preferencí včetně možnosti nechat kursy své měny volně plavat. Současný měnový systém je tak často označován za systém řízeného floatingu,*“ (Frait, 1996, s. 170). Druhým zásadním bodem dohod z Kingstonu je dozor Mezinárodního měnového fondu nad kursovými politikami jednotlivých členských zemí (Frait, 1996). Jednotlivé vlády byly požádány, aby podporovaly snažení vedoucí hospodářskou politiku směrem ke stabilitě cen a reálného důchodu a netvořit si konkurenční výhodu vůči ostatním zemím díky manipulaci s devizovým kursem. Vlády se také zavázaly k povinnosti podávat informace MMF, které jsou potřebné pro dohled a kontrolu a v případě žádosti ze strany MMF konzultovaly svou kursovou politiku.

2.3.1 Systém volně pohyblivého kursu

„*Volně pohyblivé kursy se uplatňují zásadně u směnitelných měn. Nemají vymezen ústřední kurs, není nijak omezen rozsah jejich oscilace a nejsou proto povinně ani fakultativně intervenovány centrální bankou.*“ Takto uvádějí definici volně pohyblivého kursového režimu Durčáková a Mandel (2003, s. 302). Volně pohyblivý kurs se automaticky přizpůsobuje změně nabídky a poptávky na devizovém trhu a pružně tak reaguje na jakékoliv změny ve vývoji inflace, úrokových sazeb a dalších faktorů, které ovlivňují rovnovážnou úroveň mezi nabídkou a poptávkou. Devizové rezervy centrální banky zůstávají vesměs na stálé úrovni, protože jejich změna nijak neovlivní měnový kurs. Centrální banka v tomto případě sleduje primárně cílování inflace a výši kursu měny nechává na působení tržních sil na devizovém trhu.

Durčáková a Mandel (2003, s. 303) popisují očekávání od floatingu takto: „*Od zavedení floatingu se očekávalo, že přispěje k řešení zejména následujících problémů:*

- *zmírní nerovnováhu platebních bilancí,*
- *oslabí dovoz inflace,*
- *zmírní závislost rozvoje mezinárodních měnových a obchodních vztahů na míře mezinárodní likvidity,*
- *zajistí větší nezávislost národní měnové politiky.*“

Bohužel již krátce po zavedení systému volně plovoucího kursu vyšlo najevo, že výše uvedená očekávání se, i přes některé pozitivní výsledky ve vývoji, nepodařilo naplnit.

Jako první stát na světě zavedla volně plovoucí kursový režim Kanada již v roce 1950. Většímu rozšíření čistého floatingu došlo až v souvislosti s krizí brettonwoodského systému a po konferenci MMF v jamajském Kingstonu v roce 1976. Po roce 1995 převládají tendence spíše pro volný kurs s řízenou pohyblivostí a řada států ustupuje od čistého floatingu (Durčáková a Mandel, 2010).

2.3.2 Systém kursu s řízenou pohyblivostí

Řízený plovoucí kurs je kursový režim s řízenou pohyblivostí, který je ovlivňován intervencemi ze strany centrální banky, která se tímto aktem snaží zajistit, aby národní měna nebyla příliš slabá nebo silná. Kurs s řízenou pohyblivostí nemá předem vymezené a pevně stanovené pásmo oscilace (Jílek, 2004).

Durčáková a Mandel (2003, s. 304) charakterizují podmínku pro intervenci ze strany centrální banky následovně: „*Řízený floating může být uskutečněn na ryze národním základě, kdy se centrální banka principiálně nevzdává devizových intervencí a používá je v případech, kdy se domnívá, že kurs je pod vlivem destabilizující spekulace.*“

Řízený floating nemá předem přesně definované úrovně nebo mantinely vývoje devizového kursu a centrální banka se rozhoduje vstoupit na devizový trh například z důvodu nepříznivého vývoje platební bilance nebo změně stavu devizových rezerv, a pokaždé na základě důkladného zhodnocení aktuálního stavu.

Podle zastánců kursu s řízenou pohyblivostí dokáže tento kursový režim krátkodobě stabilizovat devizový kurs, zabránit jeho výkyvům a tímto snížit riziko a pocit nejistoty, jak na poli mezinárodního obchodování, tak i na poli investování. Zároveň také vytváří

předpoklad k tomu, aby v dlouhém období devizový kurs odrážel inflační diferenciál (Durčáková a Mandel, 2010).

2.4 Závěrečné shrnutí kapitoly

V této kapitole byly představeny všechny důležité kurzové režimy, které jsou nutné k dalšímu zpracování a porozumění této bakalářské práce. V následující kapitole bude prezentována charakteristika jednotlivých zemí středoasijského regionu, a to jak z hlediska ekonomického, tak i z hlediska geografického a demografického.

3 Charakteristika jednotlivých zemí středoasijského regionu

V této kapitole bakalářské práce bude rozepsána jednoduchá charakteristika vybraného regionu, jaký vliv měl Svaz sovětských socialistických republik v tomto regionu a jeho následný rozpad a dále bude uvedena charakteristika jednotlivých států z tohoto regionu, u kterých budou uvedeny geografické, demografické a ekonomické údaje.

3.1 Region střední Asie

V současné době se pro vymezení středoasijského regionu používá definice, která vychází z Velké sovětské encyklopedie z roku 1975, a jako střední Asii popisuje území, na kterém se rozkládaly čtyři bývalé sovětské republiky (Horák, 2005). Jedná se o tyto bývalé republiky: Kyrgyzská Sovětská Socialistická Republika (dále už jen pod zkratkou SSR), Tádžická SSR, Turkmenská SSR a Uzbecká SSR. Po rozpadu sovětského svazu koncem roku 1991 se vymezení tohoto regionu zachovalo, ale s tou změnou, že státy na tomto území jsou samostatné (Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán a Uzbekistán) a z názvů jednotlivých států zmizelo slovní spojení Sovětská socialistická republika. V příloze je pro názornost přiložena politická mapa střední Asie.

3.1.1 Geografická charakteristika

Středoasijský region je z geografického hlediska velmi různorodý. Na západní straně je region ohraničen Kaspickým mořem a nížinami, které se rozkládají u jeho břehů. Od severu, přes střední část až k jihu regionu se rozkládají pouště Kyzylkum (severní hranice regionu) a Karalkum (střední část regionu). Mezi těmito pouštěmi protéká řeka Amudarja, která se vlévá do Aralského jezera na severní hranici regionu. Východní část regionu je velmi hornatá s nadmořskou výškou přesahující až 7000 metrů nad mořem. Na severovýchodě se rozkládá pohoří Tian-šan a na jihovýchodě pohoří Pamir.

3.1.2 Politický vývoj

Středoasijský region byl relativně přitažlivý už od starověku, kdy se v Asii začaly rozvíjet nejstarší civilizace. Primárně se jednalo o využití tohoto regionu z tranzitního pohledu, protože přes území střední Asie vedla takzvaná hedvábná stezka, která propojovala Čínu s Blízkým východem a pokračovala dále až do Evropy. Hedvábná stezka měla hlavně obchodní význam a díky ní se do Evropy dostávalo nové a mnohdy vzácné zboží z Číny a

Blízkého východu. V oázách, které byly rozmístěné po trase stezky, a docházelo v nich k zásobování karavan směřujících do Evropy, začala vznikat kolem roku 400 n. l. nová bohatá města, která se začala podílet na obchodování na hedvábné stezce. Mezi tato nová města patřila například: „*Samarkand, Buchara, Merv, Nissa nebo Kašgar.*“ (Horák, 2005, s. 19). Následkem pozdějšího rozvoje mořeplavby a zámořských objevů razantně poklesl zájem o využívání hedvábné stezky a doplatil na to hlavně středoasijský region, který se rázem ocitl mimo zájem tehdejších okolních velmocí. Výjimku tvořila pouze Čína, která okupovala východní část regionu tvořenou pohořími Pamir a Tian-šan.

Středoasijský region se dostal do hledáčku carského Ruska ve druhé polovině 19. století, kdy se car Alexandr II. ve svých výbojích soustředil především na tuto oblast, ve které se tehdy rozkládaly tři státy – Bucharský emirát, Chivský a Kokandský chanát. Hlavní zájem carského Ruska v tomto regionu byl především kvůli možnosti exportu bucharské bavlny a také jako odbytiště pro své výrobky. Na jižním okraji regionu se začaly střetávat ruské zájmy se zájmy Velké Británie a ruský postup směrem k severní hranici Afghánistánu vyvolal tzv. afghánskou krizi. Ta musela být vyřešena smlouvou z roku 1885 a posléze definitivně uzavřena tzv. londýnským protokolem o hranicích z roku 1895. Tímto aktem se region stal zhruba na 100 let výlučně ruskou a následně sovětskou sférou vlivu (Horák, 2005).

3.1.3 Vliv SSSR na vývoj v regionu

Svaz sovětských socialistických republik vznikl roku 1922 na základě Deklarace o vytvoření SSSR a byl nástupcem carské říše, která padla po říjnové revoluci v roce 1917. SSSR sdružoval jednotlivé sovětské republiky, které se vytvořily na základě říjnové revoluce na území carské říše, v jeden velký celek, čímž se vytvořilo federativní státní zřízení patnácti socialistických republik.

Sovětský svaz disponoval velkým přírodním bohatstvím, díky kterému dokázal rychle rozvinout své hospodářství. Ekonomika sovětského svazu byla centrálně plánovaná s dvouletými a pětiletými ekonomickými plány a založena výhradně na extenzivním hospodářském růstu. Po nástupu J. V. Stalina v roce 1924 k moci se zvedla vlna industrializace, která zahrnovala hlavně tehdy zaostalé, ale na nerostné suroviny bohaté, oblasti svazu a měla pomoci SSSR, aby se stal světovou velmocí.

Po konci druhé světové války v roce 1945 se Sovětský svaz stal druhou největší vojenskou mocností světa s rozsáhlým vojenským potenciálem, který byl založen na extenzivní průmyslové výrobě, stále se rozšiřující těžbě nerostných surovin a centrálním

plánování ekonomiky. Díky tvrdému zastávání socialistických ideologií se postupně SSSR dostával do izolace od vyspělých západních států, která byla ještě více umocněna nástupem Studené války. V období rychlého poválečného vědeckotechnického pokroku nedokázal Sovětský svaz díky izolaci držet krok se západními státy a následkem tohoto faktu zůstává hospodářský růst výhradně extenzivní a nikoli intenzivní.

Pro středoasijský region měl Sovětský svaz zásadní význam v oblasti industrializace, rozvoje těžby nerostného bohatství (hlavně o zemní plyn a uran) a zemědělství (pěstování bavlny a chov karakulských ovcí), dále se rozvíjela elektrifikace, výroba elektrické energie a v neposlední řadě také ve vzdělání a zavedení jednotného jazyka. Na druhou stranu byly zde i demografické problémy, které se vyznačovaly značnou roztržitostí národností, uměle vytvořenou migrací původně ruského obyvatelstva, velkým množstvím menšin na tomto území a v neposlední řadě také původními kočovnými kmeny. Také náboženské problémy se středoasijskému regionu nevyhýbaly, a to nejen díky střetávání jednotlivých druhů náboženství (islám z jihu, křesťanství ze severu a z východu buddhismus a taoismus), ale také díky perzekucím ze strany vládnoucí komunistické strany, která zastávala ateismus (Horák, 2005).

3.1.4. Situace v regionu po rozpadu SSSR

Rozpad Sovětského svazu koncem roku 1991 neměl za důsledek jen změny politického a ekonomického charakteru v jednotlivých socialistických republikách, ale došlo také ke změně mocenské rovnováhy ve světě. Zánik SSSR narušil rozložení mocenských sil, kdy z bipolárního světa, který byl jednoduše řečeno rozdělen na východní a západní, zůstaly jedinou „supervelmocí“ z dob Studené války Spojené státy americké. Tímto dochází ke změně režimů, jak v jednotlivých republikách SSSR, tak i v satelitních státech, které byly ovládány touto bývalou „supervelmocí“ a byla pro ně typická jedna vládnoucí strana po vzoru sovětského svazu.

Nástupnické státy musely vypracovat novou ústavu, která je založená na demokratických principech, byly nuceny postupně přecházet z centrálně plánované ekonomiky na tržní, načež tento přechod byl spojen s privatizací státního majetku a liberalizací domácí ekonomiky. Dále pak musely státy zavést principy soukromého podnikání, vytvořit podmínky pro příliv zahraničního kapitálu a vystavět stabilní politický systém.

Jak uvádí Horák (2005, s. 20): „*Rozpad Sovětského svazu opět otevřel středoasijskou oblast okolnímu světu. Dlouhou dobu však na Západě přetrvávala stereotypní kontinuita*

myšlení z období studené války, která spojovala nově vytvořené státy s výlučnou zájmovou sférou Ruska.“ Naštěstí byl tento zažitý stereotyp postupně odbouráván, a to hlavně státy, které mají blízko k tomuto regionu, například Turecko a Írán. K těmto státům se posléze přidala Čína, která tak začala omezovat Ruský vliv na státy střední Asie, a následně i USA, které chtěly mít svou sféru vlivu v regionu. Důležitými faktory, které vedly k takovému kroku, byly bohaté a zatím dosud málo prozkoumané a vytěžené naleziště ropy a zemního plynu a příležitost pro vybudování nové hedvábné stezky, která by propojila Evropu přes Blízký východ, Kaspické moře a Střední Asii až s Čínou a vyhnula by se tak tranzitu přes Rusko a Írán (Horák, 2005).

3.1.5 Vznik Společenství nezávislých států

Společenství nezávislých států (zkráceně SNS) je organizace se sídlem v běloruském Minsku, která vznikla na konci roku 1991 a volně sdružuje bývalé státy Sovětského svazu. Zakládající smlouva byla podepsána 21. prosince 1991 v Alma-Atě v Kazachstánu na základě setkání ruských, běloruských a ukrajinských představitelů, kteří se dohodli na vytvoření této organizace. Do SNS přistoupily všechny bývalé státy SSSR (t. j. Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán, Turkmenistán a Uzbekistán) s výjimkou Estonska, Litvy, Lotyšska, které odmítli účast v SNS z důvodu, že jejich bývalé členství v Sovětském svazu bylo vynucené, a Gruzie, která vstoupila do SNS až na nátlak Ruska v roce 1993 (Křečková - Růžičková, 2008). Ukrajina není oficiálně členem SNS, ale vystupuje jako přidružený stát se statutem pozorovatele.

Prvním státem, který vystoupil ze Společenství nezávislých států, byl Turkmenistán v roce 2005, který tímto aktem utvrdil svou politiku neutrality a stal se jen přidruženým členem, a druhým státem, který z SNS vystoupil, byla Gruzie, a to díky vojenskému konfliktu na své hranici s Ruskem v roce 2008.

SNS však nemá velké nadstátní pravomoci, a proto je její význam spíše symbolického charakteru v návaznosti na společnou minulost v Sovětském svazu. SNS se primárně zaměřuje na koordinaci společného obchodu, společných finančních a legislativních otázek a také na koordinaci v oblasti bezpečnosti jednotlivých členů (Křečková - Růžičková, 2008).

3.2 Kyrgyzstán

Republika Kyrgyzstán se rozkládá v severovýchodní části středoasijského regionu a jeho sousedními státy jsou Čína, Kazachstán, Tádžikistán a Uzbekistán.

3.2.1 Geografická charakteristika

Hlavním městem Kyrgyzstánu je Biškek a je také největším městem s počtem obyvatel přesahujícím 800 tisíc. Rozloha je 199 814 km². Kyrgyzstán je velmi hornatá země, na území ze severovýchodu zasahuje pohoří Tian-šan a z jihu Pamir. Proto se více než 90 % rozlohy země nachází v nadmořské výšce od 1500 metrů a 40 % rozlohy země leží v nadmořské výšce přesahující 3000 metrů. Nejvyšším bodem země je Džengiš Čokosu s nadmořskou výškou 7439 metrů.

Podnebí země je kontinentální a vyznačuje se vysokými výkyvy mezi teplotami v létě a v zimě. Podnebí je silně ovlivněno zeměpisnou polohou, kde Kyrgyzstán má největší vzdálenost od moře na světě.

Kyrgyzstán má velký potenciál ve vodním bohatství, protože typ jeho vodních toků lze využít pro výrobu elektrické energie. Energie, kterou země vyrábí z vodních zdrojů, je jedním z předních exportních artiklů do sousedního Uzbekistánu. Celková plocha jezer a přehradních nádrží na území Kyrgyzstánu dosahuje skoro 4 % rozlohy země (Businessinfo.cz, 2008a).

3.2.2 Demografická charakteristika

Kyrgyzstán má 5,2 milionu obyvatel a hustota zalidnění je 26 obyvatel/ km². Z celkového počtu obyvatel jich žije 36 % ve městech a 64 % na venkově. Národnostní složení obyvatelstva tvoří z 67 % Kyrgyzové, 14 % Uzbeki a 10 % Rusové a podíl ruské menšiny se stále snižuje.

Úředním jazykem je jazyk kyrgyzský, ale ruština je oficiálním jazykem, proto jsou oba dva jazyky v této zemi rovnoprávné.

Nejrozšířenějším náboženstvím na území Kyrgyzstánu je islám se 77 % podílem obyvatelstva a druhé nejrozšířenější je pravoslavné křesťanství s 15 % podílem, a to díky početné ruské menšině, která zde zůstala po rozpadu SSSR.

Kyrgyzstán je státním zřízením parlamentní republika. Prvním prezidentem byl zvolen v roce 1991 Askar Akajev, který postupně začal posilovat svou prezidentskou moc za účelem držení moci pevně ve svých rukou. V roce 2005 proběhla v Kyrgyzstánu Tulipánová revoluce, která měla za následek demisi a útěk Akajeva do Ruska. Na jeho místo byl ve svobodných volbách zvolen Kurmanbek Bakijev, ale ten byl v březnu 2010 sesazen, a to díky potlačování opozice a snaze o opětovný návrat do doby před Tulipánovou revolucí. Na jeho místo

nastoupila v červenci 2010 Roza Otunbajevová, která byla zvolena do čela země v referendu, které proběhlo v červnu 2010, a jehož součástí byla i změna ústavy, která oslabila moc prezidenta. V říjnu 2011 byly vypsány nové prezidentské volby, které vyhrál proruský orientovaný Almazbek Atambajev (ČTK, 2011).

3.2.3 Ekonomická charakteristika

Kyrgyzstán je spolu s Tádžikistánem jeden z nejméně ekonomicky rozvinutých zemí bývalého Sovětského svazu a taky středoasijského regionu. Kyrgyzstán je členem Organizace spojených národů (OSN) a jeho organizací (WHO, UNICEF, UNESCO), mimo jiné je členem Mezinárodního měnového fondu (MMF), Společenství nezávislých států (SNS) a také Světové obchodní organizace (WTO).

V Kyrgyzstánu jsou rozsáhlá naleziště přírodních zdrojů, a to hlavně zlata, uhlí, olova, uranu a wolframu. Bohužel je zde problém s jejich vytěžitelností, která bývá mnohdy nákladná díky velmi hornatému reliéfu země a nedostatku moderních technologií pro jejich těžbu, a proto se ukazuje jako málo výnosná. Výzkumy, které již proběhly na území Kyrgyzstánu, ukazují, že země má nemalé zásoby stříbra, železné rudy, ropy a zemního plynu.

K hlavním průmyslovým odvětvím se řadí hutnictví neželezných kovů, strojírenství, lehký zpracovatelský průmysl a dále také textilní a potravinářský průmysl.

Výroba elektrické energie probíhá primárně ve vodních elektrárnách, a to zásluhou říčního systému, který je charakteristický vysokou nadmořskou výškou, velkým průtokem a úzkým korytem řek.

V rostlinném zemědělství se primárně vyrábí obiloviny, brambory, kukuřice, tabák a bavlna, zatímco v živočišném zemědělství se chovají výhradně ovce, prasata, drůbež a koně, ze kterých se produkuje maso, vlna a kůže.

Mezi hlavní položky kyrgyzského exportu patří drahé kovy, uhlí, elektrická energie, potraviny, bavlna, lehké stroje, antimon, cigaretové výrobky a tabák. K důležitým položkám importu se řadí technologie, dopravní prostředky, strojní zařízení, spotřební elektronika, léky a zboží nutné pro denní spotřebu.

Kyrgyzstán má také značný potenciál pro rozvoj turistického ruchu na svém území. Zejména se jedná o lyžařsky a horolezecky atraktivní horské lokality s vysokou nadmořskou

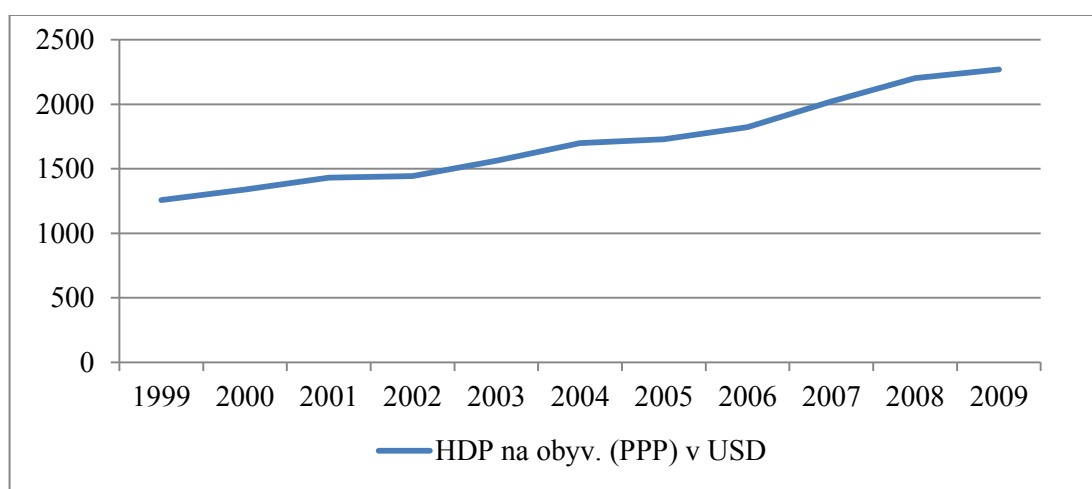

výškou. Bohužel je tento potenciál zatím velmi málo využíván, protože je třeba značných investic do infrastruktury turistického ruchu.

Jednou z negativních charakteristik Kyrgyzské ekonomiky je ta, že tato země stále patří k tranzitním zemím afgánských narkotik do Ruska a pak dále do Evropy. Tyto tranzitní trasy vedou přes Tádžikistán, Kyrgyzstán, Kazachstán do Ruska a odtud dále do Evropy.

Kyrgyzstán přijímá rozvojovou pomoc ve značném rozsahu, a to výhradně formou finanční pomoci. Tu mu poskytují především vyspělé západoevropské země (Businessinfo.cz, 2008a).

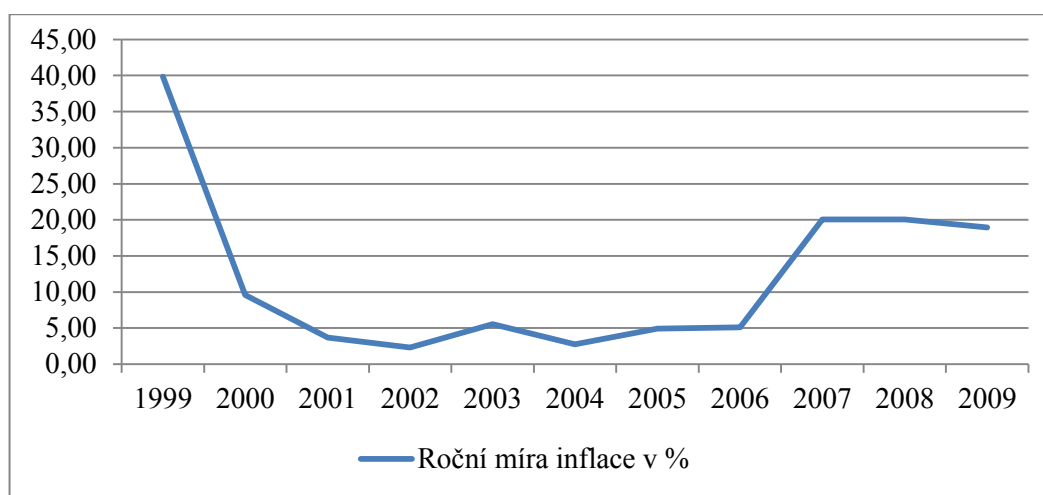
Graf 3.1 HDP na obyvatele vyjádřený v paritě kupní síly v USD v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.1 je ukázán vývoj HDP na obyvatele vyjádřený paritou kupní síly v USD v Kyrgyzstánu za období od roku 1999 do roku 2009. HDP na obyvatele v Kyrgyzstánu se zvýšilo od roku 1999 do roku 2009 pouze o 1000 USD, což je zapříčiněno slabou výkonností domácí ekonomiky, nepříznivou geografickou polohou a problematickou politickou situací, která se vyznačuje častými převraty.

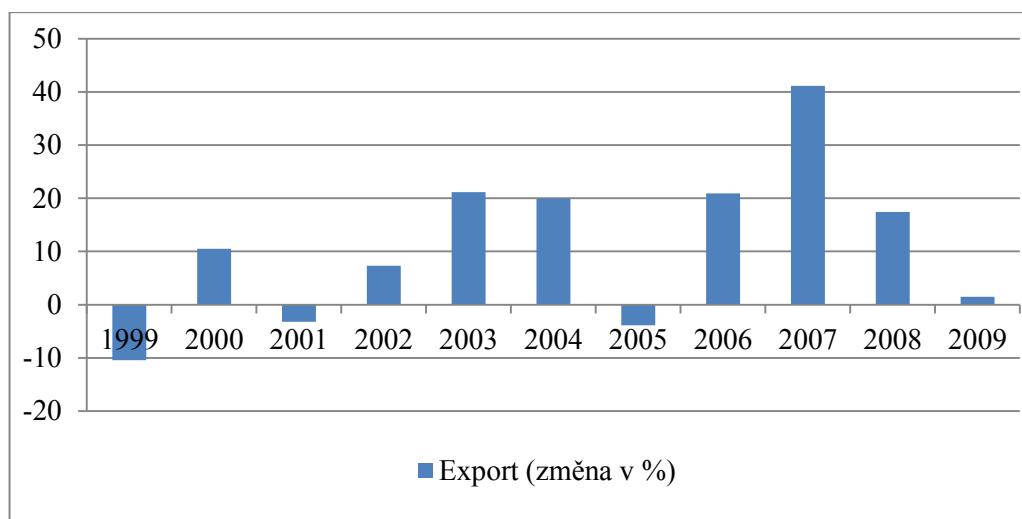
Graf 3.2 Vývoj roční míry inflace v letech 1999-2009 (v %)

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.2 je znázorněn vývoj roční míry inflace vyjádřené v % v Kyrgyzstánu za období od roku 1999 do roku 2009. Z grafu je patrné menší skokové zvýšení roční míry inflace v roce 2007, které bylo zapříčiněno skokovým růstem cen energií díky dlouhodobým výpadkům v technické infrastruktuře země.

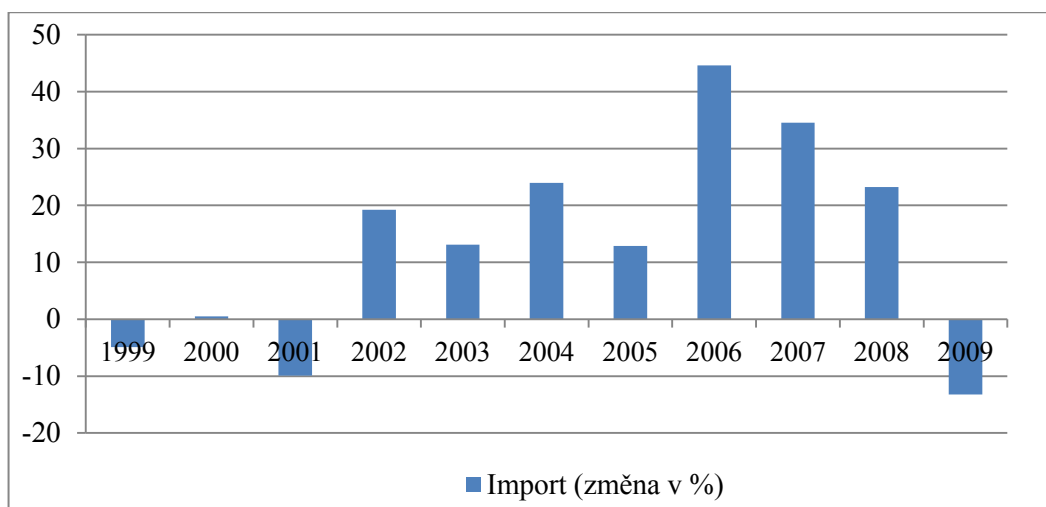
Graf 3.3 Tempo růstu exportu zboží a služeb v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.3 je znázorněné tempo růstu exportu zboží a služeb v Kyrgyzstánu od roku 1999 do roku 2009. Na grafu je možno vidět kolísání exportu v závislosti na hledání nových odbytišť pro výrobky kyrgyzského hospodářství.

Graf 3.4 Tempo růstu importu zboží a služeb v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.4 je ukázané tempo růstu importu zboží a služeb v Kyrgyzstánu od roku 1999 do roku 2009. Během roku 2001 dochází ke změně obchodních partnerů, poklesu obchodu se státy SNS a větší obchodní orientaci na Čínu. Tato změna měla za důsledek nárůst importu zboží a služeb do země od roku 2002, kdy docházelo k přílivu čínského zboží na kyrgyzský trh.

3.3 Tádžikistán

Republika Tádžikistán se rozkládá v jihovýchodní části středoasijského regionu a jeho sousedními státy jsou Afghánistán, Čína, Kyrgyzstán a Uzbekistán.

3.3.1 Geografická charakteristika

Hlavním městem Tádžikistánu je Dušanbe. Rozloha země je 143 000 km². Tádžikistán je hornatější zemí než Kyrgyzstán, protože 93 % rozlohy tvoří velehory Pamir. Více jak 50 % rozlohy leží v nadmořské výšce nad 3000 metrů a pouze na severozápadě a jihozápadě Tádžikistánu při hranici s Uzbekistánem se nacházejí malé nížiny. Nejvyšším bodem země je Qullai Ismoili Somoni s nadmořskou výškou 7495 metrů.

Podnebí v Tádžikistánu je kontinentální s horkým a suchým létem a teplotami okolo 30 °C a chladnou zimou, kterou navíc umocňuje vysoká nadmořská výška.

Bohužel vodní toky na území Tádžikistánu nejsou plně využitelné pro potřeby hydroenergetiky, a to kvůli kolísání průtoku řek v závislosti na ročním období a množství

odtávaného sněhu na horách. Na nižších částech toků je už možné řeky využívat pro energetické účely (Businessinfo.cz, 2008b).

3.3.2 Demografická charakteristika

Tádžikistán má 7,1 milionu obyvatel. Hustota zalidnění je 50 obyvatel/ km². Rozložení obyvatelstva je značně nerovnoměrné díky vysoké nadmořské výšce. Zhruba na 7 % rozlohy žije skoro 90 % obyvatelstva, a to výhradně v okolí hlavního města Dušanbe a gissarského údolí. Národnostní složení obyvatelstva tvoří z 80 % Tádžikové, 17 % Uzbeki a 1 % zaujímají Rusové.

Podle ústavy je úředním jazykem jazyk tádžický, ale ruština zůstává jako jazyk dorozumívací. Ruštinu ovládá především obyvatelstvo větších měst a na venkově se s ní dorozumíte zřídka.

Nejrozšířenějším náboženstvím na území Tádžikistánu je islám s 90 % podílem obyvatelstva.

Tádžikistán je státním zřízením prezidentská republika, ale reálně se jedná o autoritativní prezidentský režim, kdy ostatní politické orgány a instituce tvoří spíše doplněk k moci prezidenta. V roce 1991 získal Tádžikistán samostatnost a hned počátkem roku 1992 vypukla občanská válka mezi jednotlivými regiony v zemi. V roce 1994 byl zvolen do prezidentského úřadu proruský orientovaný Emomali Rachmonov a byla vedena série několikaletých rozhovorů s opozičními stranami pro zajištění míru v zemi. Parlamentní volby v roce 2005 už byly podle zahraničních pozorovatelů nejasné a vyhrála je Lidově demokratická strana Tádžikistánu, kterou vede prezident Rachmonov. Prezidentské volby v roce 2006, ve kterých byl opětovně zvolen Emomali Rachmonov, byly nedemokratické podle pozorovatelů. V roce 2010 proběhly parlamentní volby, ve kterých byla potvrzena dosavadní vládnoucí strana. Vzhledem k silně autoritativním sklonům tádžického prezidenta je velmi pravděpodobné, že v nadcházejících prezidentských volbách v roce 2013 bude potvrzen ve své funkci (ElectionGuide, 2010a).

3.3.3 Ekonomická charakteristika

Tádžikistán je spolu s Kyrgyzstánem jedním z ekonomicky nejméně rozvinutých zemí bývalého Sovětského svazu a také středoasijského regionu. Tádžikistán je členem Organizace

spojených národů (OSN) a jeho organizací (WHO, UNICEF, UNESCO, FAO) a mimo jiné je také členem Mezinárodního měnového fondu (MMF) a Společenství nezávislých států (SNS).

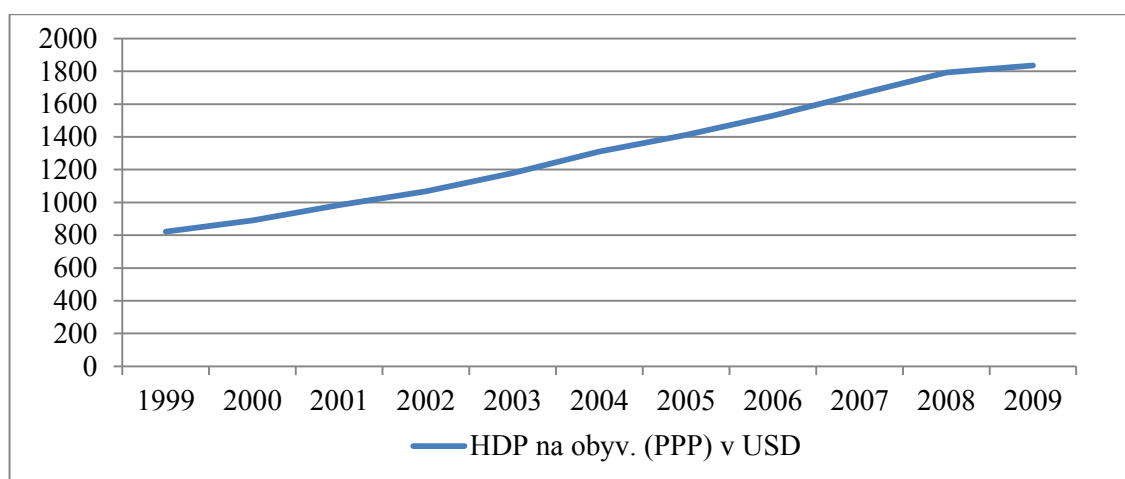
Tádžické hospodářství tvoří výhradně výroba hliníku a bavlny, zejména té tenkovláknové. Tádžikistán má na druhou stranu téměř nevyčerpatelné zdroje vody z horských ledovců, jezer a řek, které jsou vhodné pro hydroenergetické účely. Bohužel zatím tádžická vláda zůstává pořád jen u plánů.

Na území Tádžikistánu se nacházejí velké zásoby barevných kovů a drahokamů (rubínů). Ložiska se však nacházejí v nepřístupných oblastech, kde nejen že chybí infrastruktura, ale navíc větší část území není ani geologicky prozkoumána. Tádžikistán také trpí nedostatečně vybudovanou infrastrukturou, která je důležitá pro další hospodářský růst. V Tádžikistánu se těží a následně obohacují rudy barevných a vzácných kovů (olovo, zinek, antimon a v malém množství také wolfram). Problémem využití nalezišť kobaltu a bizmutu je jejich alokace v nepřístupných místech.

Těžba ropy a zemního plynu na území Tádžikistánu je velmi malá, protože naleziště se nacházejí ve velkých hloubkách, a proto je 75 % roční spotřeby ropných produktů kryto dovozem z Uzbekistánu.

Státní kontrola obchodu s tádžickou bavlnou se v posledních několika letech více uvolnila a díky tomu začaly zahraniční firmy, které obchodují s bavlnou, více investovat do tádžické výroby. Ovšem je třeba uvést, že tádžická tenkovláknová bavlna je kvalitnější než bavlna z Uzbekistánu. Tádžikistán je proto jejím největším výrobcem v SNS (Businessinfo.cz, 2008b).

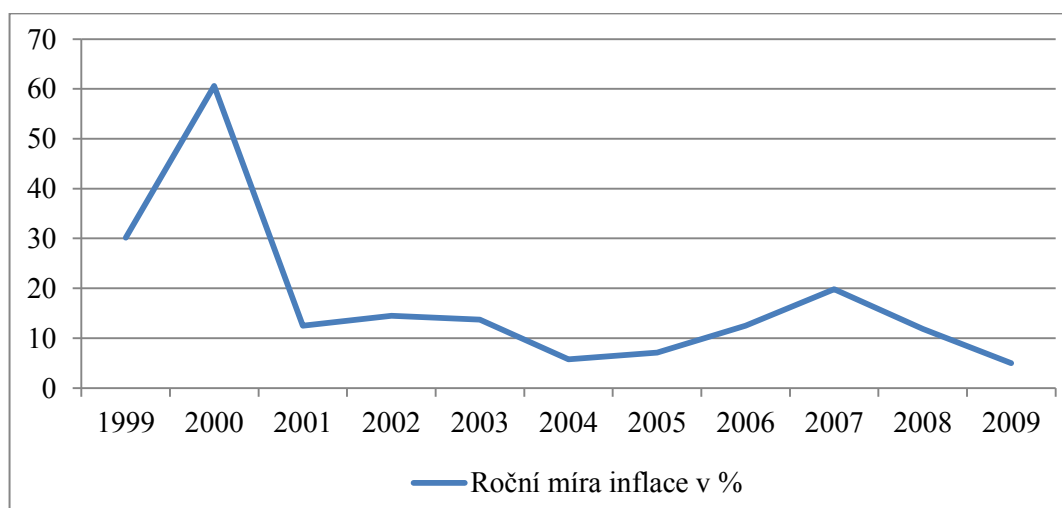
Graf 3.5 HDP na obyvatele vyjádřený v paritě kupní síly v USD v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.5 je ukázán vývoj HDP na obyvatele vyjádřený paritou kupní síly v USD v Tádžikistánu za období od roku 1999 do roku 2009. HDP na obyvatele v Tádžikistánu se zvýšilo od roku 1999 do roku 2009 jen o 1010 USD, což je zapříčiněno slabou výkonností domácí ekonomiky, která je zemědělsky orientovaná, a velmi hornatým reliéfem na území země.

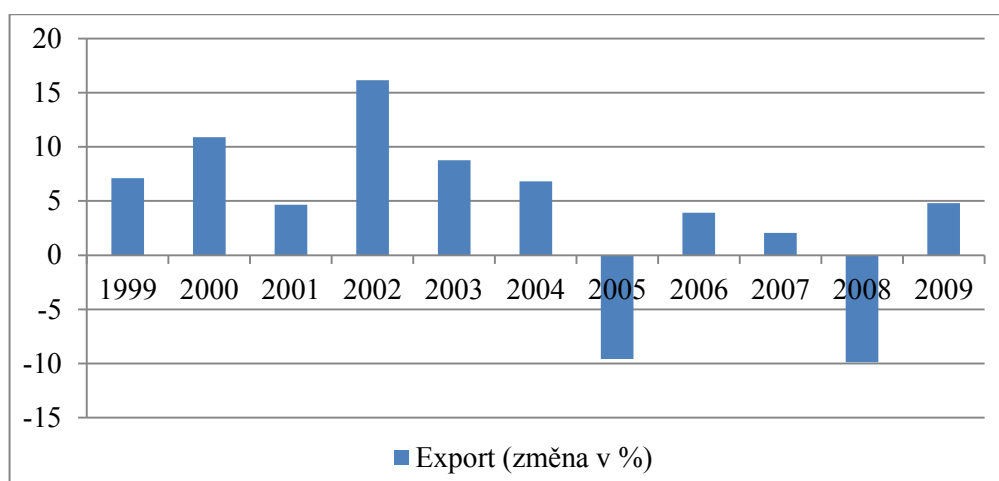
Graf 3.6 Vývoj roční míry inflace vyjádřené v letech 1999-2009 (v %)

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.6 je znázorněn vývoj roční míry inflace vyjádřené v % v Tádžikistánu za období od roku 1999 do roku 2009. Z grafu je patrné, že roční míra inflace kolísá mezi 5 až 20 %, a to v závislosti na cenách a úrodě bavlny.

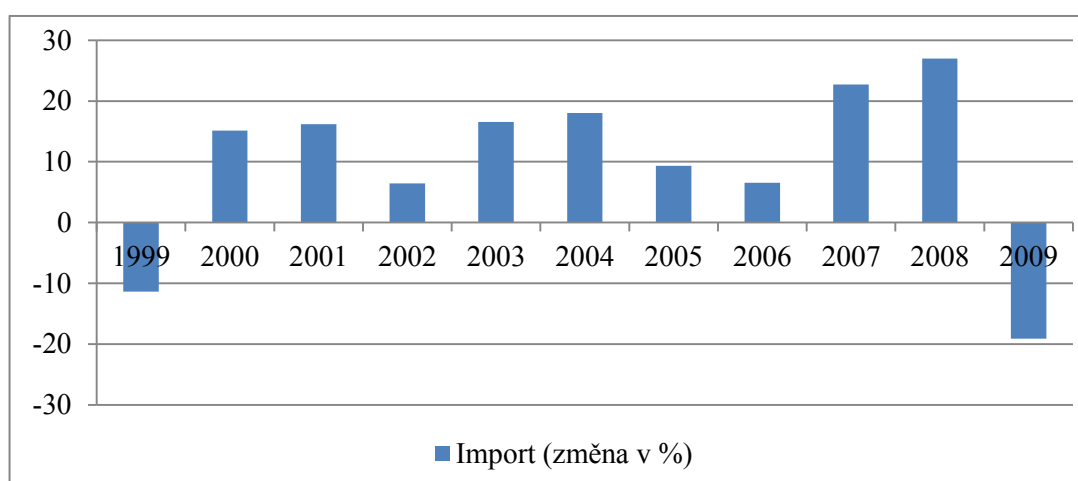
Graf 3.7 Tempo růstu exportu zboží a služeb v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.7 je znázorněné tempo růstu exportu zboží a služeb v Tádžikistánu od roku 1999 do roku 2009. V grafu je znázorněno kolísání exportu, které je závislé na odbytu bavlny a ovoce, a to primárně do zemí, které jsou součástí Společenství nezávislých států.

Graf 3.8 Tempo růstu importu zboží a služeb v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.8 je ukázané tempo růstu importu zboží a služeb v Tádžikistánu od roku 1999 do roku 2009. V grafu lze vidět po roce 1999 růst závislosti na dovozu zboží a služeb do země, který je primárně způsoben díky nedostatku nerostných surovin (ropa, zemní plyn a paliva) a energií a rostoucí poptávce po zahraničním zboží. V roce 2009 došlo ke snížení importu o 19 % oproti roku 2008 díky omezení dodávek ropy a zemního plynu z Turkmenistánu, protože tádžická vláda dlužila peníze za odebrané suroviny.

3.4 Turkmenistán

Turkmenistán se rozkládá v jihozápadní části středoasijského regionu a jeho sousedními státy jsou Afghánistán, Írán, Kazachstán a Uzbekistán.

3.4.1. Geografická charakteristika

Hlavním městem Turkmenistánu je Ašgabat a je také největším městem země s 900 tisíci obyvateli. Rozloha je 488 100 km² a z této rozlohy zabírají zhruba 85 % nížiny, na kterých se rozkládají výhradně pouště (Karakum). Pouště zabírají celou severní a střední část turkmenské rozlohy. Nejvyšší horou Turkmenistánu je Gora Ayribaba s nadmořskou výškou 3139 metrů a leží u hranice s Uzbekistánem.

Podnebí země je kontinentální s velmi nízkým ročním úhrnem srážek a s teplotou blížící se k 50 °C v letních měsících. Písečné bouře jsou jedním z charakteristických rysů turkmenského podnebí.

Turkmenistán má velmi malou říční síť a díky tomuto faktu byl nucen vybudovat Karakumský kanál (dokončen roku 1988), který vede podél jižní části země přes hlavní město a posléze se napojuje na řeku Amudarja. Karakumský kanál je důležitý hlavně pro svou zavlažovací funkci, která je nutná v zemědělství, dále je zdrojem pitné vody, je spojnici mezi městy na jihu Turkmenistánu a také je zdrojem rybolovu (Businessinfo.cz, 2011).

3.4.2 Demografická charakteristika

Turkmenistán má 5,4 milionu obyvatel. Hustota zalidnění je 11 obyvatel/ km². Národnostní složení obyvatelstva tvoří ze 77 % Turkmeni, 10 % Uzbeki a 7 % Rusové.

V souladu s turkmenskou ústavou je státním jazykem turkmenština a druhým nejrozšířenějším jazykem je ruština, který při komunikaci používá přes 38 % obyvatelstva.

Nejrozšířenějším náboženstvím na území Turkmenistánu je islám s 90 % podílem obyvatelstva a druhé nejrozšířenější je pravoslavné křesťanství s 8 % podílem, a to díky malé ruské menšině, která zde setrvala po rozpadu SSSR.

Turkmenistán je státním zřízením prezidentská republika, ale ve skutečnosti se jedná o autoritativní prezidentský režim, kdy prezident je zároveň hlavou turkmenské vlády, vrchním velitelem ozbrojených sil a realizuje zahraniční politiku země. Po rozpadu SSSR v roce 1991 byl zvolen prvním turkmenským prezidentem Saparmurat Nijazov, také nazývaný

Turkmenbaši (v překladu "Otec Turkmenů"), kterému byla posléze v roce 1999 potvrzena doživotní funkce prezidenta. Nijazov byl západními mocnostmi obviňován z potlačování lidských práv a vytváření kultu osobnosti. V prosinci roku 2006 Nijazov umírá a v únoru následujícího roku byl zvolen prezidentem Gurbanguli Berdymuchamedov, který v roce 2008 pomocí ústavy rozšiřuje prezidentské pravomoci. Počátkem roku 2012 proběhnou prezidentské volby, ve kterých by měla být potvrzena dosavadní hlava státu. V lednu 2009 se v Turkmenistánu konaly parlamentní volby, které vyhrála Demokratická strana Turkmenistánu, která je loajální vůči prezidentovi Berdymuchamedovi (ElectionGuide, 2011).

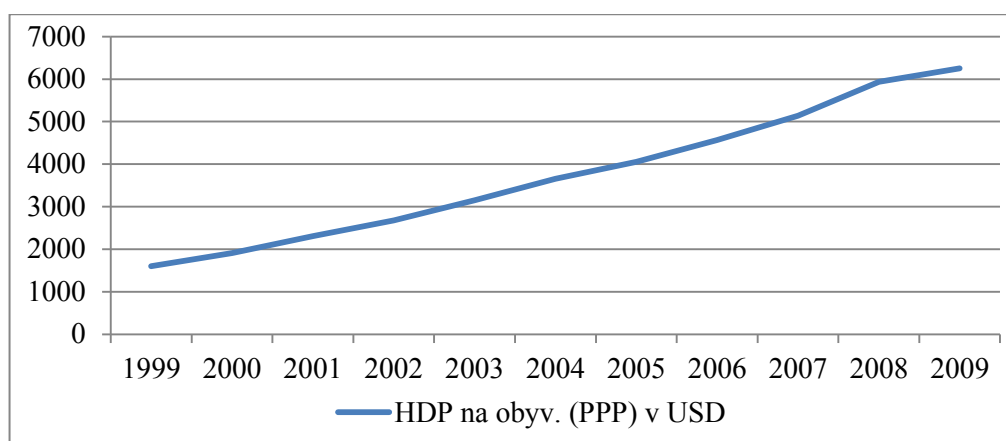
3.4.3 Ekonomická charakteristika

Koncepce zahraniční politiky Turkmenistánu vychází z principu permanentní neutrality. Turkmenistán tímto realizuje svou zahraniční politiku na základech dvoustranné vzájemně výhodné spolupráce, ale neodmítá ani spolupráci na mnohostranné úrovni. Zato odmítá jakoukoliv účast ve vojenských uskupeních. Turkmenistán je členem OSN, Mezinárodního měnového fondu (MMF) a je pouze přidruženým členem Společenství nezávislých států (SNS).

Turkmenská ekonomika je závislá výhradně na těžbě energetických surovin a na výrobě bavlny. Dominantní je těžební průmysl a zpracovatelská odvětví jsou velmi málo rozvinutá, proto je pro Turkmenistán jednoduší vyvážet svou produkci v surovém stavu (ropa, zemní plyn, jód, barevné kovy a síru). Potenciální zásoby zemního plynu se odhadují zhruba na 15-20 bilionu m³, což by odpovídalo 4. místu ve světových zásobách. Neméně podstatnou je také těžba ropy, která je po zemním plynu druhým vývozním artiklem Turkmenistánu.

Zemědělská výroba se výhradně soustřeďuje na pěstování bavlny, obilí (pouze pro domácí spotřebu), zeleniny, ovoce a chov perziánových ovcí. Přirozeným krmivem pro chov perziánových a karakumských ovcí jsou pouštní pastviny rozkládající se na většině turkmenského území. I když zemědělská produkce tvoří jen 10 % HDP, zaměstnává toto odvětví skoro polovinu pracujícího obyvatelstva. Turkmenistán se řadí mezi tradiční producenty bavlny a většina této plodiny pochází ze zavlažovaných oblastí, které se rozkládají v okolí karakumského kanálu (Businessinfo.cz, 2011).

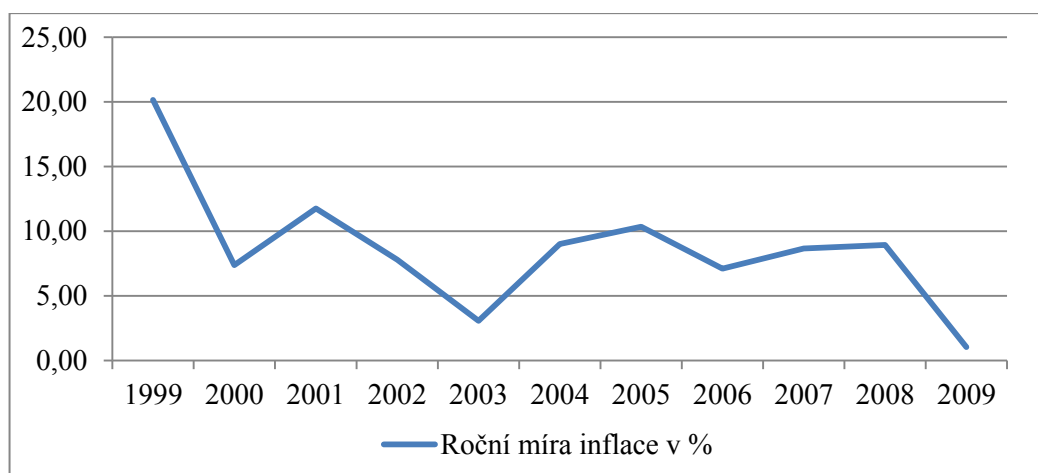
Graf 3.9 HDP na obyvatele vyjádřený v paritě kupní síly v USD v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.9 je ukázán vývoj HDP na obyvatele vyjádřený paritou kupní síly v USD v Turkmenistánu za období od roku 1999 do roku 2009. V Turkmenistánu byl nárůst HDP na obyvatele od roku 1999 do roku 2009 o 4650 USD. Tento ekonomický růst je podložen velkým exportem ropy a zemního plynu do sousedních států a členských států SNS.

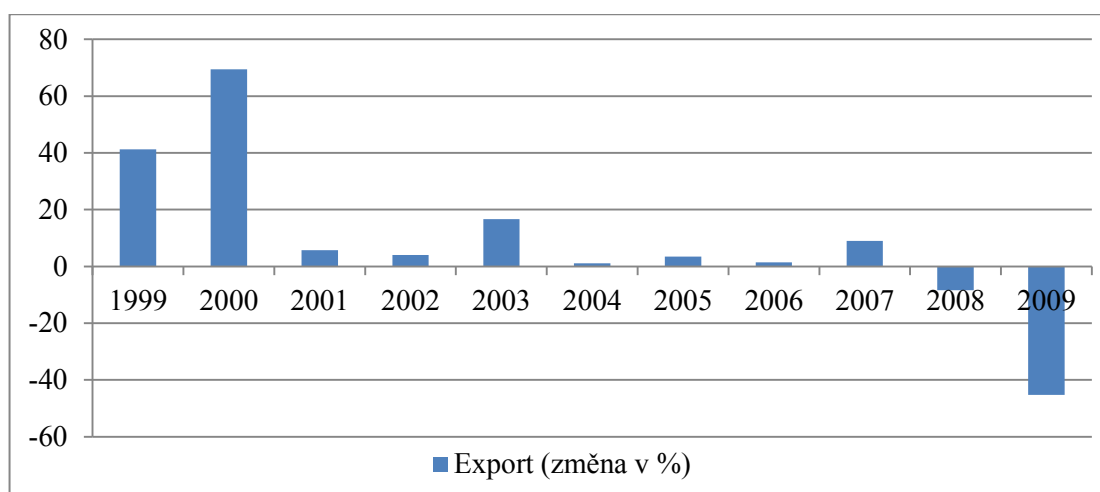
Graf 3.10 Vývoj roční míry inflace v letech 1999-2009 (v %)

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.10 je znázorněn vývoj roční míry inflace vyjádřené v % v Turkmenistánu za období od roku 1999 do roku 2009. Z grafu je patrná klesající tendence roční míry inflace, která je zapříčiněná stabilním růstem domácí ekonomiky a stálým odbytištěm ropy a zemního plynu.

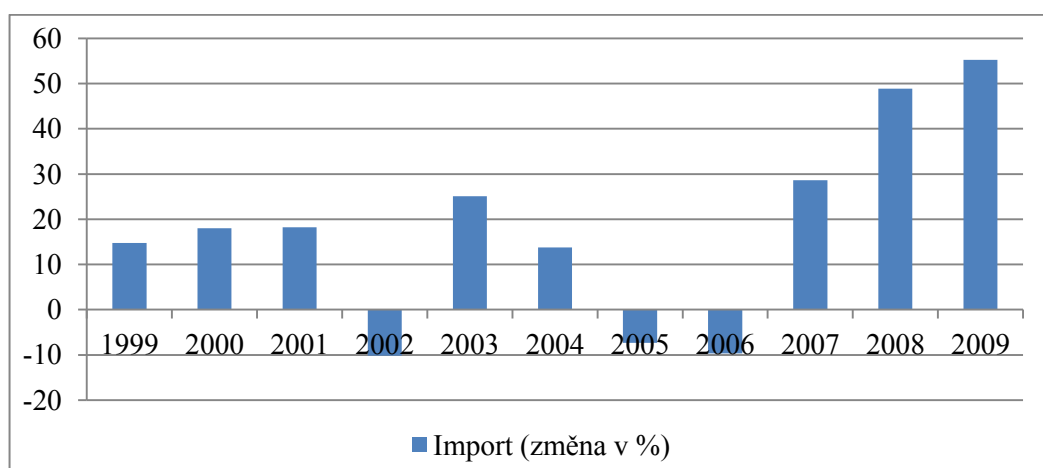
Graf 3.11 Tempo růstu exportu zboží a služeb v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.11 je znázorněné tempo růstu exportu zboží a služeb v Turkmenistánu od roku 1999 do roku 2009. V roce 1999 došlo k uzavření nových smluv na export turkmenské ropy a zemního plynu do zemí SNS, které počítaly s větším objemem odebíraných surovin. V grafu je možno pozorovat mírně rostoucí export (ropa, zemní plyn a elektrická energie) v letech 2001 až 2007. V roce 2009 dochází ke znatelnému snížení exportu, díky snížení dodávek do okolních zemí pro jejich platební neschopnost, a to hlavně v případě Tádžikistánu.

Graf 3.12 Tempo růstu importu zboží a služeb v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

Na grafu 3.12 je ukázané tempo růstu importu zboží a služeb v Turkmenistánu od roku 1999 do roku 2009. V grafu je vidět je vidět razantní nárůst importu po roce 2006, který vyvolal zvýšený zájem po zahraničním zboží a zvyšování životní úrovně v zemi.

3.5 Uzbekistán

Uzbekistán je vnitrozemský stát, který se rozkládá v severozápadní části středoasijského regionu a jeho sousedními státy jsou Afghánistán, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Turkmenistán.

3.5.1 Geografická charakteristika

Hlavním městem Uzbekistánu je Taškent a je také největším městem s počtem obyvatel přesahujícím 2,3 milionu. Rozloha je 447 400 km² a do severní části Uzbekistánu zasahuje poušť Kyzylkum. Nevyšším bodem země je hora Beštör s nadmořskou výškou 4301 metrů.

Podnebí Uzbekistánu je kontinentální a vyznačuje se vysokými výkyvy mezi teplotami v létě a v zimě. Přes léto mohou teploty vystoupat až k 40 °C a v zimě klesají k -25 °C.

Charakteristikou Uzbekistánu je nerovnoměrné rozložení vodstva. Obzvláště chudá na vodu je rovinatá část, která se rozkládá ve střední části země. Na rovinatém území řeky ztrácejí vodu díky zavlažování, prosakování do podzemních vod a vypařováním, a proto přítoky postupně vysychají a často jsou zakončeny slepým ústím. V horách ve východní části země je bohatě rozvětvená říční síť a všechny řeky náleží k povodí Amudarji a Syrdarji. Bohužel však většina přítoků Syrdarji je využita pro zavlažování, a proto častokrát samotné přítoky nedojdou do řečiště Syrdarji (Businessinfo.cz, 2012).

3.5.2 Demografická charakteristika

Uzbekistán má 28,234 milionu obyvatel, proto se na jeho území nachází více jak polovina obyvatel středoasijského regionu. Hustota zalidnění je 63 obyvatel/ km². Osídlení ovšem není rovnoměrně rozložené, a tak většina obyvatel žije v oblasti Ferganská dolina, v hlavním městě Taškentu a v Taškentské oblasti, kdežto rozsáhlá území, která se rozkládají ve středu a na západní straně Uzbekistánu, tak jsou osídlena jen velmi řídce. Národnostní složení obyvatelstva jsou 84 % Uzbeki, 5 % Tádžikové a 3 % Rusové.

Úředním jazykem je uzbečtina, ale ruština je druhým nejrozšířenějším jazykem v zemi. Zákonné normy a právní předpisy se proto publikují v obou jazycích a zpravodajství s celostátní působností je hlášeno i v ruštině.

Nejrozšířenějším náboženstvím na území Uzbekistánu je umírněný islám s 88% podílem obyvatelstva a druhé nejrozšířenější je pravoslavné křesťanství s 10 % podílem obyvatelstva. Uzbekistán je nábožensky tolerantní země, a proto je zde oficiálně zaregistrováno 16 různých náboženských vyznání.

Uzbekistán je státním zřízením prezidentská republika, ale ve skutečnosti se jedná o autoritativní prezidentský režim. Prezident má rozsáhlé pravomoci, je hlavou státu, mocí výkonnou a také má zákonodárnou iniciativu, kterou realizuje buď prostřednictvím návrhů zákonů, nebo pomocí svého výnosu. V tomto případě má parlament jen symbolickou pravomoc v systému. V čele Uzbekistánu stojí již od vyhlášení samostatnosti v roce 1991 Islam Karimov, který byl zvolen v nedemokratických volbách a následně roku 1992 zakázal všechny opoziční strany a některé z jejich vůdců uvěznil. Islam Karimov byl následně opětovně zvolen, jak v prezidentských volbách v roce 2000, tak i ve volbách v roce 2007. Vzhledem k silně autoritářským sklonům uzbeckého prezidenta, se očekává i jeho znovuzvolení ve volbách v roce 2014 (ElectionGuide, 2010b).

3.5.3 Ekonomická charakteristika

Uzbekistán je členem Organizace spojených národů (OSN) a jeho organizací (WHO, UNICEF, UNESCO, FAO), také je členem Mezinárodního měnového fondu (MMF), Společenství nezávislých států (SNS) a snaží se o vstup do Světové obchodní organizace (WTO), ale zatím bezvysledně.

Uzbekistán má dobré předpoklady pro plynulý růst své ekonomiky, které mu poskytuje značná surovinová základna společně s levnou, dostupnou a mladou pracovní silou, která je schopna rychlého zaškolení do práce v průmyslové výrobě. Dalším důležitým předpokladem je příliv zahraničních investic do strategických odvětví, jako je lehký (textilní) průmysl, petrochemický průmysl, ale také automobilový průmysl.

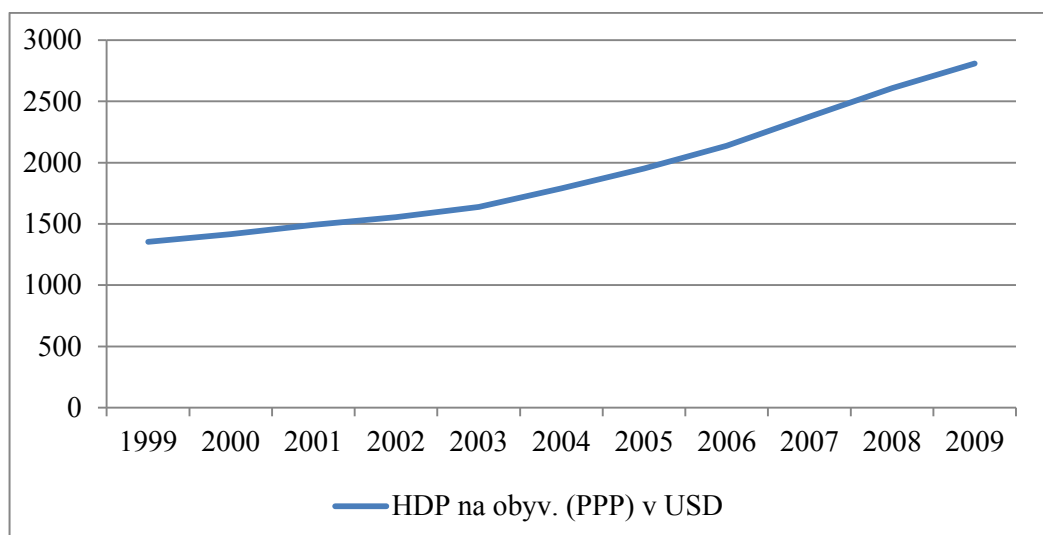
Energetická vybavenost země se pohybuje lehce nad celosvětovým průměrem, elektroenergetická vybavenost a připravenost se nachází zhruba na úrovni světového průměru, ale efektivnost při využívání energetických zdrojů je značně pod úroveň světového průměru. Primárním zdrojem energie v Uzbekistánu je zemní plyn a pohybuje zhruba na 8. místa ve světové těžbě zemního plynu. V současné době je Uzbekistán čistým dovozcem ropy, protože jeho export ropy je menší než dovoz ropy do země.

Valná část hydroelektráren je vybudována na řece Syrdarje a jejích přítocích, zatímco celkový energetický potenciál všech vodních toků na území Uzbekistánu je značně vyšší. Proto také Uzbekistán plánuje postupné využití energie z obnovitelných zdrojů. Na prvním místě by měla být sluneční energie, protože na celé území Uzbekistánu dopadá ročně cirkla čtyři krát více sluneční energie, než je uzbecká průměrná roční energetická spotřeba. Uzbekistán využívá hlavně slunečních kolektorů pro ohřev vody a také se rozmohly sluneční elektrárny s kapacitou lehce přes 10 kW.

Uzbekistán má značné zásoby uranu, mědi a také má významné nerostné zdroje stříbra, molybdenu, wolframu a lithia.

Za pomoci zahraničních investorů se v Uzbekistánu dynamicky rozvíjí výroba spotřebního zboží, zejména se jedná o domácí spotřebiče, a za podobných podmínek se úspěšně rozvíjí i textilní průmysl (Businessinfo.cz, 2012).

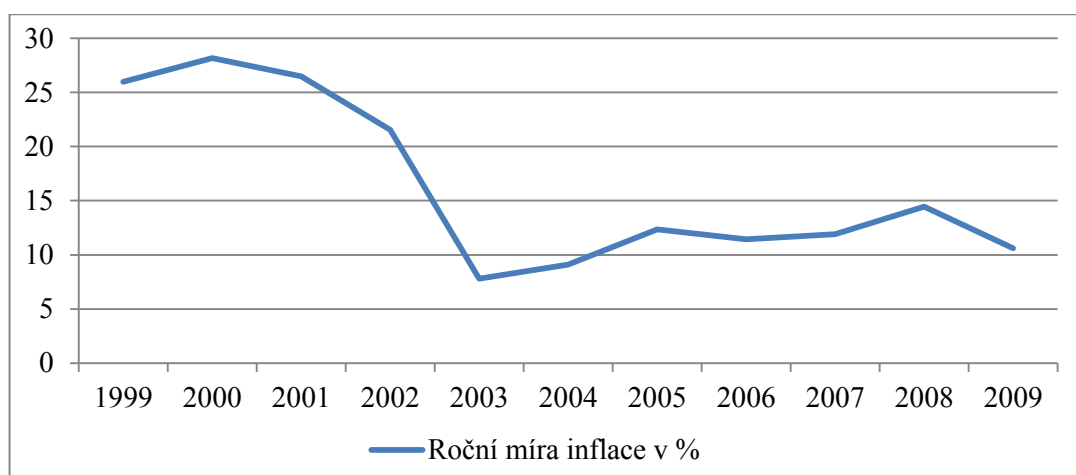
Graf 3.13 HDP na obyvatele vyjádřený v paritě kupní síly v USD v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.13 je ukázán vývoj HDP na obyvatele vyjádřený paritou kupní síly v USD v Uzbekistánu za období od roku 1999 do roku 2009. HDP na obyvatele v Uzbekistánu se zvýšilo od roku 1999 do roku 2009 o 1500 USD, ale růst byl silnější až po roce 2003. Uzbekistán dokázal postupně naplňovat předpoklady své ekonomiky až po roce 2005, kdy se zvětšil objem zahraničních investic a dochází tak k využití levné, ale kvalifikované uzbecké pracovní síly.

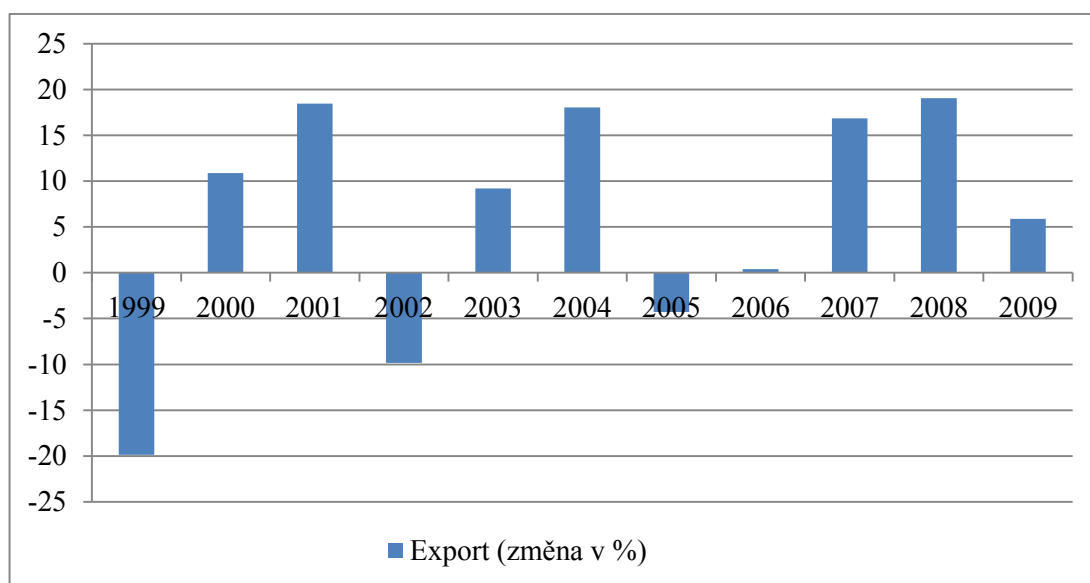
Graf 3.14 Vývoj roční míry inflace v letech 1999-2009 (v %)

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.14 je znázorněn vývoj roční míry inflace vyjádřené v % v Uzbekistánu za období od roku 1999 do roku 2009. Po roce 2000 zaznamenala roční míra inflace pokles a od roku 2003 drží pod hladinou 15 %.

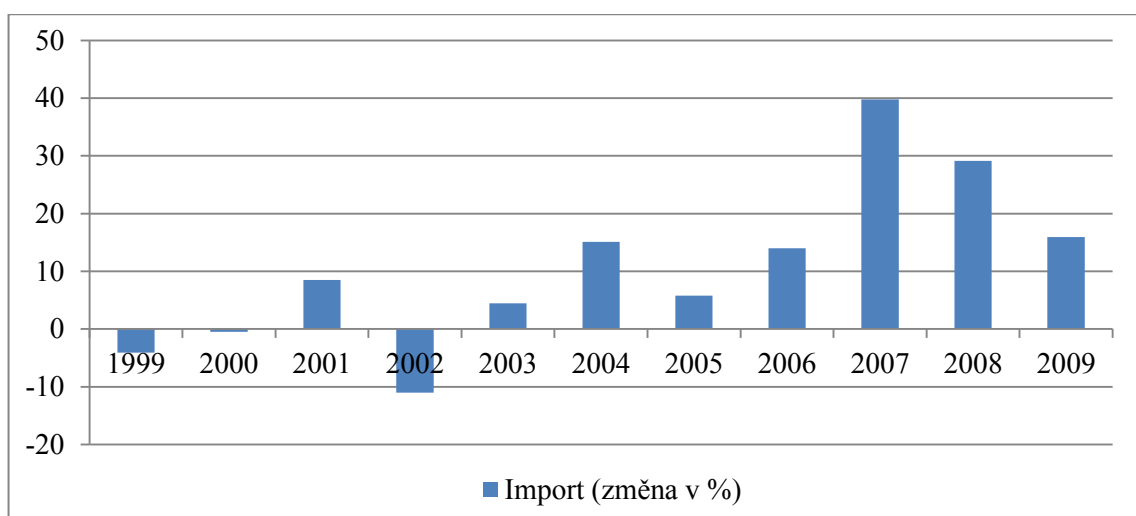
Graf 3.15 Tempo růstu exportu zboží a služeb v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

V grafu 3.15 je znázorněné tempo růstu exportu zboží a služeb v Uzbekistánu od roku 1999 do roku 2009. Z grafu je patrné menší kolísání exportu v závislosti na hledání dalších odbytišť pro své výrobky (hlavně bavlnu, lehké stroje a elektrickou energii) v rámci SNS. Pokles exportu v roce 2002 byl zaviněn občanskými nepokoji, které byly reakcí na zfalšované referendum, ve kterém došlo k prodloužení volebního období prezidenta z 5 na 7 let.

Graf 3.16 Tempo růstu importu zboží a služeb v letech 1999-2009

Zdroj: www.economywatch.com, vlastní úprava

Na grafu 3.16 je ukázané tempo růstu importu zboží a služeb v Uzbekistánu od roku 1999 do roku 2009. Pokles importu v roce 2002 o 11 % byl zaviněn občanskými nepokoji a obchodní partneři omezili dodávky do země. V grafu můžeme pozorovat stále se zvyšující význam importu v zemi po roce 2003, který je zapříčiněn zvyšující se spotřebou ropy, nerostných surovin a služeb, které nejsou poskytovány domácími subjekty.

3.6 Srovnání států dle ukazatelů

Ze srovnání HDP na obyvatele lze vyvodit, že Turkmenistán má největší růst tohoto ukazatele, a to díky exportu ropy a zemního plynu. Fakt, že geografická poloha sehrává velkou roli ve výkonosti ekonomiky, můžeme vidět na příkladu Tádžikistánu, který je nejvíce hornatý, má nejméně vybudovanou infrastrukturu a jeho HDP na obyvatele je nejnižší v rámci srovnání těchto čtyř států. Kyrgyzstán na tom není o moc lépe vůči Tádžikistánu vzhledem k reliéfu, ale dokáže alespoň zužít svůj energetický potenciál v pohodě výroby elektrické energie z vodních zdrojů.

Při srovnávání míry inflace můžeme pozorovat, že od roku 2003 se všechny čtyři státy snaží udržovat hladinu inflace do 20 %. Z přímého srovnání lze vyvodit, že nejlépe koriguje svou míru inflace Turkmenistán, který se snaží jí držet pod úrovní 10 %.

Zajímavý je příklad Turkmenistánu, který měl v letech 1999 a 2000 o dost vyšší tempo růstu exportu než ostatní státy, ale v roce 2009 utrpěl největší propad exportu v regionu, a to v závislosti na platební neschopnosti odběratelských zemí, protože byl nucen omezit dodávky

ropy a zemního plynu. U agrárního Tádžikistánu je tempo růstu exportu zboží a služeb silně ovlivněno úrodou bavlny, která je hlavním vývozním artiklem této země.

Při srovnávání tempa růstu importu zboží a služeb v jednotlivých státech středoasijského regionu lze jasně vidět nárůst importu ve všech zemích regionu od roku 2006 a zajímavé je vysoké tempo růstu importu v Turkmenistánu, který naprosto převyšuje ostatní státy v regionu, a to díky stále se zvyšující životní úrovni jeho obyvatelstva a poptávce po zahraničním zboží.

3.7 Závěrečné shrnutí kapitoly

V druhé kapitole bakalářské práce byl představen středoasijský region, kterým se tato závěrečná práce bude zabývat. Došlo také na charakteristiku jednotlivých zemí, které patří do tohoto vybraného regionu, a to jak z geografického, tak i demografického a ekonomického hlediska.

V příloze jsou uvedeny další grafy, ve kterých jsou data zpracována souhrnně pro jednotlivé makroekonomické ukazatele, pro snazší možnost srovnání ukazatelů mezi jednotlivými státy.

4 Vývoj kurzových režimů v jednotlivých zemích

V této kapitole bude popsán vývoj kurzových režimů v jednotlivých zemích stredoasijského regionu po rozpadu Sovětského svazu a jejich následnému osamostatnění se. Pro lepší možnost srovnání bude také uvedeno, jak se vyvíjel měnový kurz jednotlivých zemí vůči americkému dolaru v čase a následné srovnání měnových kurzů těchto zemí pomocí bazických indexů.

4.1 Kyrgyzstán

Po rozpadu Svazu sovětských socialistických republik koncem roku 1991 stála kyrgyzská ekonomika před řadou transformačních problémů, které bylo třeba postupně vyřešit. Stejně jako ostatní státy stredoasijského regionu řešil Kyrgyzstán problém, zdali si ponechat původní kyrgyzský rubl, který byl pozůstatkem z dob sovětské éry a byl přímo vázán na ruský rubl, a to v poměru 1 kyrgyzský rubl za 1 ruský rubl, nebo zavést novou vlastní měnu (Coutsoukis, 2004a).

Vzhledem k členství v Společenství nezávislých států a ekonomické provázanosti na členské státy tohoto uskupení (hlavně z dob SSSR) zvolil Kyrgyzstán cestu ponechání si rublu. Výhradním důvodem byl ten fakt, že státy, se kterými Kyrgyzstán po roce 1991 obchodoval, měly všechny taktéž rubl, který byl přímo navázán na ten ruský, jako svou měnu.

4.1.1 Kyrgyzský som

Při postupném zavádění tržních pravidel a transformaci kyrgyzské ekonomiky z centrálně plánované na tržní dospěla počátkem roku 1993 tehdejší kyrgyzská vláda k nutnosti zavést novou měnu, která by nahradila dosavadní kyrgyzský rubl a byla by volně obchodovatelná na mezinárodním devizovém trhu. Tímto by se Kyrgyzstánu otevřela nová odbytiště pro jeho jak zemědělské, tak i metalurgické a strojírenské výrobky. Proto se v květnu roku 1993 stal novou kyrgyzskou měnou Kyrgyzský Som (zkráceně KGS) a 1 som byl rozdělen na 100 tyjyn. Pro výměnu somu za původní rubl byl vytvořen kurz 200 kyrgyzských rublů za 1 som.

Bohužel zavedení nové měny také znamenalo narušení vztahů s okolními státy, které byly stále věrné rublu a jednalo se hlavně o Kazachstán a Uzbekistán. Tyto dva státy se obávaly velkého přílivu znehodnoceného kyrgyzského rublu do svých ekonomik, a proto razantně omezily obchodování s Kyrgyzstánem (Coutsoukis, 2004a). Podobně nakonec

učinily i ostatní členské státy SNS, které byly také nakloněny rublu jako platidlu pro společné obchodování. Tato skutečnost měla v krátkodobém časovém horizontu neblahý dopad na již tak špatnou ekonomickou situaci Kyrgyzstánu. Po sérii několika jednání se členy SNS během roku 1993 došlo k narovnání vztahů mezi členskými státy a Kyrgyzstánem a od srpna téhož roku se Kyrgyzstán aktivně zapojil do společného obchodu, aniž by musel přecházet zpět na rubl a zachoval si svou novou měnu (Brown, 1994).

4.1.2 Kurzový režim v Kyrgyzstánu

Ovšem s nástupem nové měny bylo třeba změnit také kurzový režim. Za vydatné podpory ze strany Mezinárodního měnového fondu, se kterým se Kyrgyzstán radil ohledně volby nastávajícího kurzového režimu, si Kyrgyzstán zvolil cestu řízeného plovoucího kurzu (řízený floating), který mu měl zajistit dostatečnou míru stability kurzu (Coutsoukis, 2004a).

Výhodou pro Kyrgyzstán při volbě řízeného floatingu jsou intervence centrální banky na devizovém trhu, které krátkodobě mohou pomoci ke stabilizaci měnové kurzu, zamezení jeho výkyvům, a v neposlední řadě může centrální banka zmírnit negativní vývoj platební bilance země.

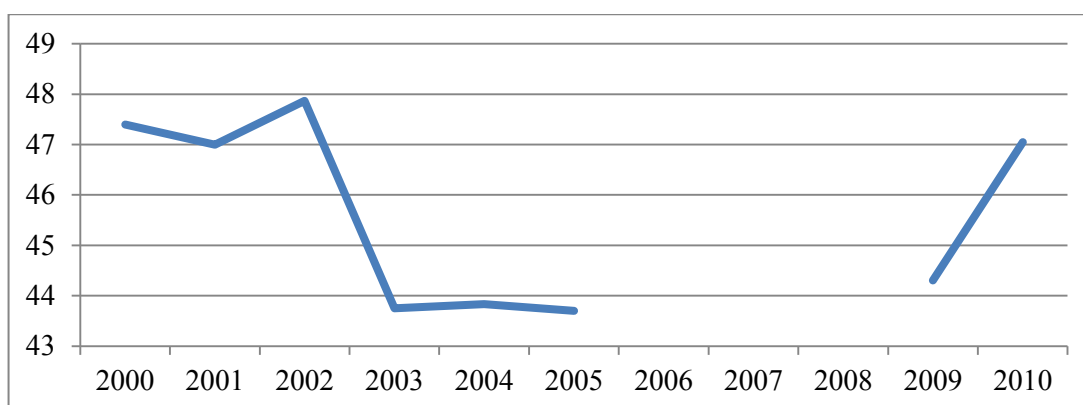
V případě Kyrgyzstánu se centrální banka snaží o stabilní vývoj kurzu domácí měny a nízkou míru inflace, aby tak mohla podporovat příliv zahraničních investic do země.

Od zavedení samostatné měny v roce 1993 si Kyrgyzstán i v roce 2011 udržuje režim řízeného plovoucího kurzu a žádná fakta nenaznačují, že by se tato skutečnost měla v nejbližší době změnit (National Bank Of The Kyrgyz Republic, 2011).

4.1.3 Vývoj kurzu kyrgyzského somu

V této subkapitole bude ukázán vývoj kyrgyzské měny som vůči americkému dolaru od roku 2000 do roku 2010 a budou popsány okolnosti, které měly za následek výkyvy v kurzu domácí měny.

Graf 4.1 Vývoj kurzu kyrgyzského somu za 1 USD v letech 2000-2010

Zdroj: www.exchangerate.com/currency-charts, vlastní úprava

V grafu 4.1 je znázorněn vývoj kyrgyzské měny som, která je vyjádřena vůči americkému dolaru. Lze vidět, že během roku 2003 došlo k apreciaci kyrgyzské měny, a to díky nově uzavřeným smlouvám o dodávkách elektrické energie do sousedního Tádžikistánu a objevu naleziště stříbra. V letech 2004 a 2005 se kurz kyrgyzské měny držel pod úrovní 44 somů za 1 americký dolar, a to díky nárůstu exportu v roce 2004 o 20 % oproti roku 2003. Kurz se držel svou stabilní hladinou i v roce 2005, ačkoliv kyrgyzský export zaznamenal pokles o 4 % oproti roku 2004 (Economywatch, 2012).

Bohužel po roce 2005 již nejsou dostupná data vzhledem k vypuknutí Tulipánové revoluce a následnému nestabilnímu politickému systému, díky kterému dochází k depreciaci kyrgyzského somu po roce 2009.

4.2 Tádžikistán

Po vyhlášení samostatnosti Tádžikistánu v roce 1991 se rozpoutala občanská válka mezi jednotlivými regiony v zemi, které se snažily dostat k moci v nově vzniklém státu. Nepokoje, které trvaly do roku 1995 a v menších regionech až do roku 1997, měly velmi negativní vliv na vývoj celé tádžické ekonomiky (devastace průmyslových závodů a znehodnocování půdy) a také na oddálení implementace tržních mechanismů. Po nástupu nového prezidenta Emomali Rachmonova v roce 1995 se daly transformační procesy do pohybu, ale vzhledem k ekonomickým, demografickým a geografickým předpokladům je posun tádžického hospodářství směrem vpřed pomalý a zdoluhavý (Coutsoukis, 2004b).

4.2.1 Tádžický rubl a somoni

Po skončení občanské války v roce 1995 se Tádžikistán rozhodl pro opuštění ruského rublu jakožto platné měny a vytvořil svou vlastní měnu, která nesla název tádžický rubl (zkráceně TJR). Jeden tádžický rubl tvořilo 100 tang a směnný kurz pro výměnu ruského rublu za novou měnu byl 1 tádžický rubl = 100 ruských rublů (Brown, 1996).

Díky problémům s vysokou inflací v letech 1997 až 1999, která byla způsobena kolísáním cen hlavních exportních artiklů (bavlny a hliníku) a privatizací bavlnu zpracujícího průmyslu, bylo třeba nahradit tádžický rubl novou měnou. Proto je v roce 2000 představena a uvedena do oběhu nová měna tádžický somoni (zkráceně TJS), která je tvořena 100 dirami. Směnný kurz za starý tádžický rubl byl nastaven na 1000 rublů za 1 somoni (Worldmark Encyclopedia of Nations, 2007a).

4.2.2 Kurzový režim v Tádžikistánu

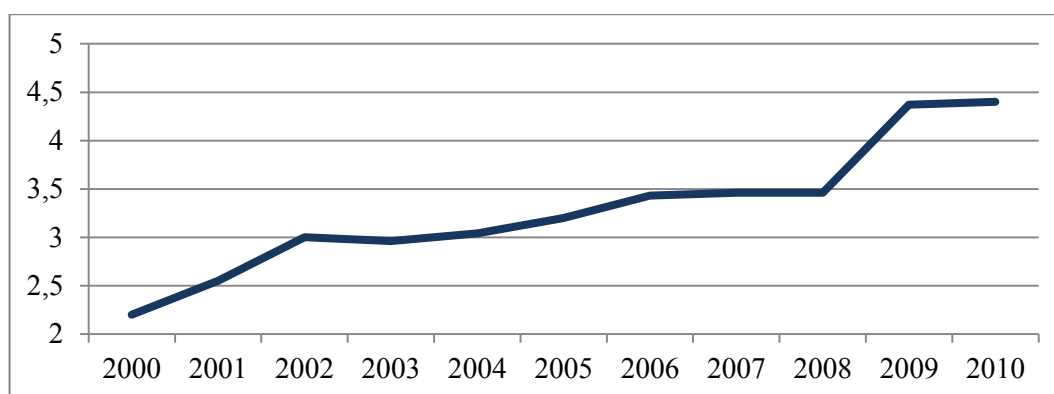
S nástupem tádžického rublu v roce 1995 a počátkem transformace na tržní ekonomiku bylo nutné, aby proběhla i změna kurzového režimu. Tádžikistán si vybral obdobnou cestu jako Kyrgyzstán, a proto si zvolil řízený plovoucí kurz, aby měl možnost pomocí intervencí centrální banky dodržovat cíle měnové politiky a tak stabilizovat měnový kurz, zabránit jeho velkým výkyvům a také regulovat zápornou platební bilanci země.

Vzhledem k autoritářskému režimu v Tádžikistánu nemá centrální banka statut autonomní instituce a stále je z větší části pod kontrolou vlády. Nic na tomto faktu nemění ani nátlak ze strany Mezinárodního měnového fondu, který má za snahu nápravu této skutečnosti (Worldmark Encyclopedia of Nations, 2007a).

4.2.3 Vývoj kurzu tádžického somoni

V této subkapitole bude ukázán vývoj tádžického somoni vůči americkému dolaru, a to od jeho vytvoření v roce 2000 až do roku 2010, a dále pak budou popsány okolnosti, které předcházely změně kurzu domácí měny.

Graf 4.2 Vývoj kurzu tádžického somoni za 1 USD v letech 2000-2010

Zdroj: www.nbt.tj/en, vlastní úprava

V grafu 4.2 je znázorněn vývoj kurzu tádžické měny somoni, která je vyjádřena vůči americkému dolaru. Od roku 2000 do roku 2008 je vidět pozvolná deprecie tádžického somoni díky stále se zvyšujícímu nárůstu importu (hlavně dovoz nerostných surovin a elektrické energie) a také díky silně autoritářskému režimu prezidenta Rachmonova, který stále odkládá vybudování infrastruktury, která je tolik potřebná pro ekonomický rozvoj Tádžikistánu (Brown, 2010a).

V roce 2009 došlo k markantnímu oslabení tádžické měny, zaviněnému kontraproduktivním působením radikálních islámských jednotek na území Tádžikistánu, které měl za následek krátkodobé přerušení obchodu se státy SNS.

4.3 Turkmenistán

Následkem rozpadu sovětského svazu mohl Turkmenistán začít postupně profitovat ze svého nerostného bohatství, a to hlavně na exportu zemního plynu, ropy a bavlny. Aby tohoto ovšem mohl dosáhnout, bylo potřeba postupně zavádět do ekonomiky tržní pravidla, která transformují centrálně plánovanou ekonomiku na tržní. Hladké transformaci také napomohla situace po vyhlášení samostatnosti, která se obešla bez občanských nepokojů, a bezproblémového přijetí nových pravidel a privatizace státního majetku (Worldmark Encyclopedia of Nations, 2007b).

4.3.1 Turkmenský manat

Turkmenský manat (zkráceně TMM) jakožto samostatná měna Turkmenistánu byl uveden do oběhu v listopadu roku 1993, kdy nahradil ruský rubl, kterým se do té doby platilo. Směnný kurz mezi turkmenským manatem a ruským rublem byl stanoven na 500

turkmenských manatů za 1 ruský rubl. Jeden turkmenský manat se dělí na 100 tenge. Turkmenistán tímto aktem následoval Kyrgyzstán, který již v květnu 1993 přešel z rublu na novou vlastní měnu.

Vysoká míra inflace, která bývá typická pro transformující se ekonomiky, se nevyhnula ani Turkmenistánu a ten byl nucen provést devalvaci své měny, při které na začátku roku 2009 proběhla měnová reforma a starý turkmenský manat byl nahrazen novým turkmenským manatem (zkráceně TMT). Při této měnové reformě došlo k denominaci měny a směnný poměr byl nastaven na 5000 starých manatů za 1 nový manat (Brown, 2010b).

4.3.2 Kurzový režim v Turkmenistánu

Při zavádění samostatné měny v Turkmenistánu bylo potřeba rozhodnout, jakým směrem se při volbě kurzového režimu tato země vydá. Začátkem roku 1993 padla volba na pevný kurz s pásmem oscilace $\pm 2 \%$. Turkmenská centrální banka má za snahu udržet měnový kurz v rámci pásma oscilace, a to výhradně za pomoci intervencí na devizovém trhu, kdy prodává nebo nakupuje devízy v závislosti na aktuální potřebě.

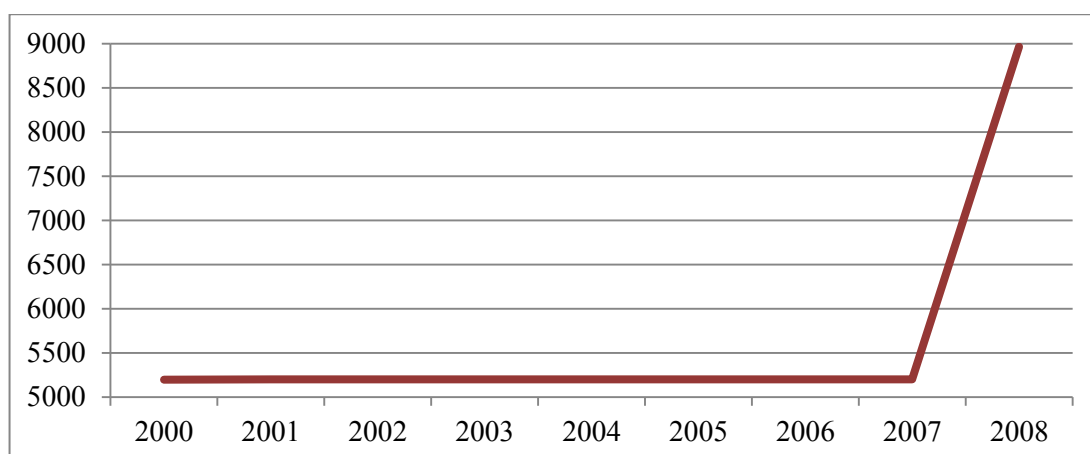
Limitujícím prvkem v Turkmenistánu je úzce nastavené pásmo oscilace, kdy má centrální banka omezenou flexibilitu a prostor pro manévrování v rámci provádění monetární politiky. Turkmenská vláda tímto krokem chtěla zamezit nárůstu rizika při realizaci zahraničního obchodu, kdy dochází k vypořádávání krátkodobých pohledávek a závazků v cizích měnách.

Vzhledem k faktu, že turkmenská vláda omezila vnější směnitelnost domácí tím, že k nákupu cizí měny je potřeba mít vlastní podnikatelskou činnost, která je zaměřená na export, nebo mít povolení k vycestování ze země, se daří centrální bance udržovat kurz turkmenského manatu stabilní vůči americkému dolaru (Worldmark Encyclopedia of Nations, 2007b).

4.3.3 Vývoj kurzu turkmenského manatu

V této subkapitole bude znázorněn vývoj turkmenského manatu vůči americkému dolaru, a to v časovém rozmezí od roku 2000 až do roku 2010. Spolu s tímto budou popsány i okolnosti, které předcházely výkyvu v kurzu domácí měny.

Graf 4.3 Vývoj kurzu turkmenského manatu za 1 USD v letech 2000-2008

Zdroj: www.exchangerate.com/currency-charts, vlastní úprava

V grafu 4.3 je možno vidět vývoj staré turkmenské měny Manat, která je vyjádřena vůči americkému dolaru. V roce 2008 je vidět silná deprecie manatu, která je zaviněná razantním poklesem exportu. Turkmenský export se rapidně snížil v roce 2008, a to díky platebním neschopnosti odběratelských zemí a následnému omezení dodávek surovin do těchto zemí.

Tab 4.1 Kurz nového turkmenského manatu za 1 USD v letech 2009-2010

TMT per 1 USD	2009	2010
Turkmenský manat	2,91	2,85

Zdroj: www.exchangerate.com/currency-charts, vlastní úprava

V tabulce 4.1 je ukázán vývoj nového turkmenského manatu po měnové reformě, která proběhla na začátku roku 2009. Vzhledem k proběhlé denominaci měny a intervencím centrální banky v průběhu roku 2009, došlo ke snížení kurzu v roce 2010 na 2,85 TMT za 1 USD.

Dalším faktorem, který ovlivnil oslabení manatu, je ten fakt, že už byla jasně dána a schválena měnová reforma na rok 2009, při níž došlo k náhradě starého manatu za nový manat, a proto centrální banka upustila od rapidních devizových intervencí a nechala měnu oslabit (Brown, 2010b).

4.4 Uzbekistán

Po rozpadu sovětského svazu v roce 1991 a následném osamostatnění se stala uzbecká republika na rozcestí. Buď měla možnost pokračovat v centrálně plánované ekonomice, jakožto pozůstalost po SSSR, nebo možnost se transformovat na tržní ekonomiku a tím využít své předpoklady pro strojírenský průmysl a pěstování bavlny. V roce 1992 však vypukly etnické nepokoje a silné protiruské nálady podporovány nově zvoleným prezidentem Islamem Karimovem, které vyústily v hromadný exodus skoro dvou milionu Rusů, kteří žili na uzbeckém území, čímž došlo ke snížení objemu pracovní síly a úbytku obyvatelstva (Worldmark Encyclopedia of Nations, 2007c).

4.4.1 Uzbecký som

Uzbecký som (UZS) byl uveden do oběhu v roce 1994 a nahradil tak ruský rubl, se kterým se do této chvíle platilo. Som se dále dělil na 100 tiyinů. Směnný kurz pro výměnu bankovek byl stanoven na 1000 ruských rublů za 1 uzbecký som a od počátku roku 1995 nebylo již možné platit ruským rublem (Coutsoukis, 2004c).

4.4.2 Kurzový režim v Uzbekistánu

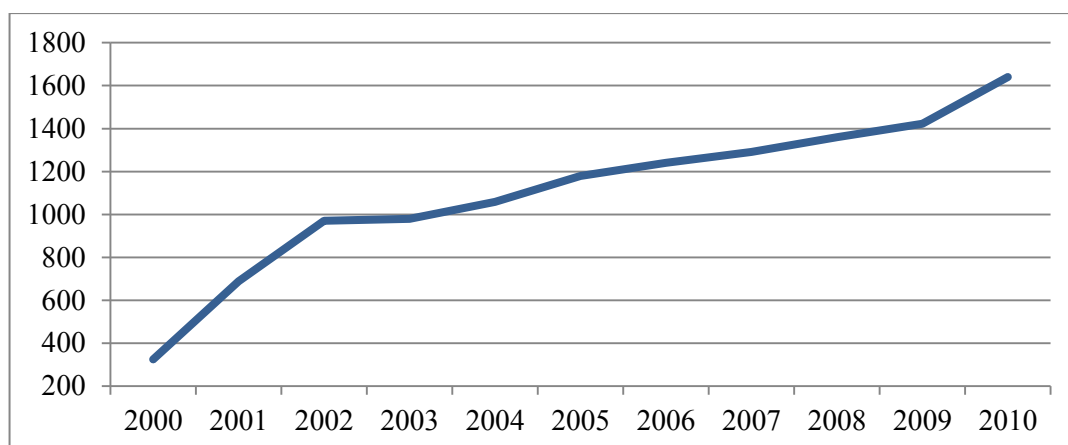
Do roku 1994 byl uzbecký kurzový režim stejný jako v Rusku, protože jako platidlo měl ruský rubl. Ovšem s nástupem samostatné měny v roce 1994 a počínající přeměnou z centrálně plánované ekonomiky na tržní, bylo nutné, aby byla provedena také změna kurzového režimu. Uzbekistán si vybral stejnou cestu jako Kyrgyzstán a později i Tádžikistán, a proto si zvolil řízený plovoucí kurz. Uzbekistán chtěl mít možnost ovlivňování a stabilizace měnového kurzu pomocí intervencí centrální banky a případně zabránit jeho eventuálním výkyvům. V neposlední řadě přijal režim řízeného plovoucího kurzu také z toho důvodu, aby mohl regulovat zápornou platební bilanci.

Vzhledem k silně autoritářskému uzbeckému režimu bohužel nemá centrální banka povahu samostatné instituce a bývá ovlivňována vládou, respektive prezidentem. Na této skutečnosti nic nemění ani tlaky ze strany Mezinárodního měnového fondu, který se snaží podporovat samostatnost jednotlivých centrálních bank (Worldmark Encyclopedia of Nations, 2007c).

4.4.3 Vývoj uzbeckého somu

V této subkapitole bude ukázán vývoj uzbecké měny som vůči americkému dolaru od roku 2000 do roku 2010 a budou popsány okolnosti, které vedly k výkyvům v kurzu domácí měny.

Graf 4.4 Vývoj kurzu uzbeckého somu vůči za 1 USD v letech 2000-2010

Zdroj: www.nbu.com/exchange_rates, vlastní úprava

V grafu 4.4 lze vypořádat v období od roku 2000 do roku 2002 jasné viditelné znehodnocení uzbeckého somu, který je vyjádřen vůči americkému dolaru. Tato depreciace přichází v době po prezidentských volbách v roce 2000, které byly i z mezinárodního hlediska označeny jako neregulérní a po nich následovala další vlna perzekuce opozice v Uzbekistánu.

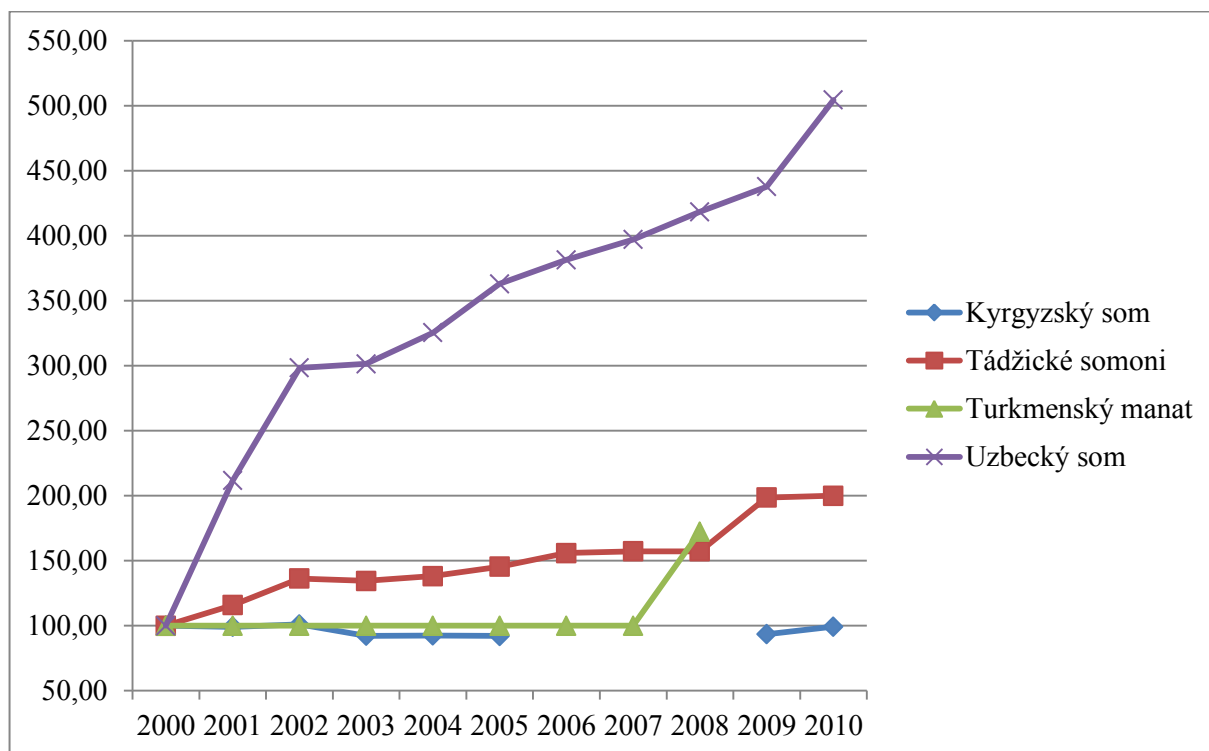
Neméně se na této skutečnosti podílí také to, že v roce 2000 byly chybně investovány prostředky do zavlažování, což mělo za následek malou úrodu bavlny a pokles exportu. V letech 2004 a 2005 dochází ke stagnaci tempa růstu exportu vinou opětovné nízké úrody bavlny v Uzbekistánu, která měla za následek depreciaci kurzu som (Worldmark Encyclopedia of Nations, 2007c).

Do roku 2010 je viditelné další postupné oslabování uzbeckého somu, které bylo podporováno stále narůstajícím importem po roce 2006 a snižujícím se tempu růstu exportu.

4.5 Srovnání vývoje měnových kurzů

Pro lepší možnost srovnání budou kurzy jednotlivých měn převedeny na bazické indexy, kde báze pro všechny měny bude rok 2000, a vloženy do jednoho společného grafu.

Graf 4.5 Srovnání vývoje měnových kurzů středoasijských zemí vůči USD v letech 2000-2010 (2000=100)

Zdroj: www.exchangerate.com/currency-charts, www.nbt.tj/en/kurs,
www.nbu.com/exchange_rates, vlastní úprava

Z grafu 4.5 lze vyčíst, že Kyrgyzstán, jako jediná země ze středoasijského regionu, dokázal zhodnotit svou měnu v časovém horizontu mezi roky 2003 až 2005. K této skutečnosti mu dopomohla relativní politická stabilita v této době, navýšení exportu tuzemských komodit a uzavírání nových obchodních smluv.

V případě Uzbekistánu je depreciace domácí nejvyšší z vybraných zemí střední Asie. Tato skutečnost je zaviněna kombinací více faktorů (jak politických, tak i ekonomických), které negativním způsobem ovlivnily vývoj kurzu domácí měny a výslednou ekonomickou výkonnost ve srovnávaném období.

Bliže ke Kyrgyzstánu z pohledu vývoje měnové kurzu má Turkmenistán, i když nemá řízený plovoucí kurz, ale pevný kurzový režim. Centrální banka Turkmenistánu nedokázala ani svými intervencemi na devizovém trhu zabránit depreciaci domácí měny, která byla způsobena platební neschopností odběratelů, což vedlo k útlumu exportu, a předem ohlášené měnové reformě, kdy centrální banka upustila od větších intervencí, a nechala kurz oslabit.

Tádžikistán má problémy, a to jak politického, tak i geografického charakteru, které mu brání v širším využívání svého nerostného bohatství a svých ekonomických možností. Dokud nebudou vyřešeny problémy politického charakteru, tak nebude možné dosáhnout většího hospodářského pokroku. Celková ekonomická i politická situace se odráží na vývoji tádžického měnového kurzu, proto není divu, že má tendenci stále oslabovat.

4.6 Závěrečné shrnutí kapitoly

V této poslední části bakalářské práce byl ukázán vývoj kurzových režimů v jednotlivých státech středoasijského regionu, jak se vyvíjely kurzy měn jednotlivých států v poměru vůči americkému dolaru a jaké vlivy na ně působily v časovém období od roku 2000 do roku 2010. Pro snazší srovnání byly jednotlivé kurzy převedeny na indexy s bází v roce 2000, aby jejich grafický vývoj (zdali posilovaly, či oslabovaly) měl lepší vypovídací schopnost pro možnost srovnání.

5 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo ukázat, jaké kurzové režimy používají málo známé země středoasijského regionu poté, co se osamostatnily po rozpadu sovětského svazu, a jak ekonomické, geografické a demokratické vlivy působí na vývoj jednotlivých měnových kurzů.

V kapitole, která se zabývala teoretickými východisky kurzových režimů, byly popsány a vysvětleny hlavní kurzové režimy, které byly nezbytné pro zpracování této bakalářské práce, a které se nejčastěji vyskytují ve světových ekonomikách. Vzhledem k historickému vývoji kurzových režimů, kdy nejprve byla měna pevně spojená se zlatem a postupně se od tohoto systému začalo upouštět, je třeba podotknout, že v dnešní době je nejvíce rozšířený plovoucí měnový kurz, přičemž ještě před sto lety byla měna fixována na zlato. Neméně důležitým faktem bylo vysvětlení, jakým způsobem centrální banky pomocí intervencí na devizových trzích ovlivňují vývoj měnového kurzu a kdy tím dochází k devalvaci a kdy k revalvaci měny.

Ve třetí kapitole byla popsána geografická charakteristika středoasijského regionu, která čtenáře uvedla do problematiky horského pásma zasahujícího do Kyrgyzstánu, Tádžikistánu a okrajově i do Uzbekistánu. Bohužel toto horské pásmo má za následek zabránění většího využití přírodního bohatství Tádžikistánu a Kyrgyzstánu a omezuje výstavbu kvalitní infrastruktury. Vzhledem k této skutečnosti patří tyto dva státy mezi jedny z nejchudších nejen v regionu, ale i ve světě. Zatímco Turkmenistán, který má sice většinou svého území pokrytou pouštěmi, ale na druhé straně se na jeho území nacházejí velká ropná a plynová pole, je nejbohatším a nejlépe rozvíjejícím se státem tohoto regionu. Další společnou charakteristikou všech čtyř zemí je autokratická vláda v rukou prezidenta, tedy vyjma Kyrgyzstánu, kde proběhl převrat a následná revoluce dvakrát, a to v roce 2005 a 2010. Z pohledu makroekonomických ukazatelů je Turkmenistán v pozici etalona v regionu, ale uzbecká ekonomika začíná růst a vytvářet konkurenci pro turkmenský export.

V čtvrté kapitole byly představeny národní měny jednotlivých zemí, které jsou součástí středoasijského regionu, dále pak byla poukázána situace, kdy se jednotlivé země rozhodovaly, jaký kurzový režim si vyberou při zavádění transformačních procesů. Velkou úlohu zde sehrál i Mezinárodní měnový fond, který se snažil pomoci a poradit jednotlivým zemím s výběrem „správného“ kurzového režimu. Lze si povšimnout, že všechny země přešly na plovoucí kurzový režim. Pouze Turkmenistán si zvolil cestu pevného kurzu, protože chce

udržovat stabilní měnový kurz pomocí devizových intervencí, tímto také dodržovat cíle monetární politiky a také podporovat proexportní politiku.

Pro lepší možnost srovnání vývoje jednotlivých měnových kurzů byly kurzy uvedeny v paritě vůči americkému dolaru a posléze převedeny na indexy s bází v počátečním roce 2000, aby bylo vidět, jestli jednotlivé měny postupem času mají tendenci depreciovat nebo apreciovat. Měny všech zemí středoasijského regionu, kromě Kyrgyzstánu, postupně depreciovaly vůči americkému dolaru a jediný kyrgyzský som si, i přes nepříznivý politický a ekonomický vývoj v zemi, udržoval stabilní výši měnového kurzu vůči USD.

Cíl této bakalářské práce byl splněn. Byli objasněni činitelé, kteří ovlivňují vývoj jednotlivých měnových kurzů a byly charakterizovány kurzové režimy a jejich vývoj v jednotlivých zemích středoasijského regionu.

Seznam použité literatury

Knihy

DURČÁKOVÁ, Jaroslava a Martin MANDEL, 2003. *Mezinárodní finance*. 2. vyd. Praha: Management Press. ISBN 80-7261-090-2

DURČÁKOVÁ, Jaroslava a Martin MANDEL, 2010. *Mezinárodní finance*. 4. vyd. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-221-5

FRAIT, Jan, 1996. *Mezinárodní peněžní teorie*. Ostrava: VŠB-Technická univerzita Ostrava. ISBN 80-7078-395-8

HORÁK, Slavomír, 2005. *Střední Asie mezi východem a západem*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0906-1

JÍLEK, Josef, 2004. *Peníze a měnová politika*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0769-1

KAŇA, Radomír, 2008. *Evropská unie A*. 2. vyd. Ostrava: VŠB-TUO. ISBN 978-80-248-1412-4

Internetové zdroje

BROWN, Bess, 1994. *KYRGYZSTAN: YEAR IN PREVIEW 1993, BRITANNICA BOOK OF THE YEAR, 1994*. [online]. Encyclopædia Britannica Inc. [cit 4. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/326100/Kyrgyzstan-Year-In-Review-1993#ref474835>

BROWN, Bess, 1996. *TAJIKISTAN: YEAR IN PREVIEW 1995, BRITANNICA BOOK OF THE YEAR, 1996*. [online]. Encyclopædia Britannica Inc. [cit 4. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/581054/Tajikistan-Year-In-Review-1995?anchor=ref580374>

BROWN, Bess, 2010a. *TAJIKISTAN: YEAR IN PREVIEW 2009, BRITANNICA BOOK OF THE YEAR, 2010*. [online]. Encyclopædia Britannica Inc. [cit 4. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1583422/Tajikistan-Year-In-Review-2009#ref1063019>

BROWN, Bess, 2010b. *TURKMENISTAN: YEAR IN PREVIEW 2009, BRITANNICA BOOK OF THE YEAR, 2010*. [online]. Encyclopædia Britannica Inc. [cit 5. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1587235/Turkmenistan-Year-In-Review-2009#ref1061518>

- BUSINESSINFO, 2008a. *Kyrgyzstán*. [online]. Czech Trade, 30. 9. 2008 [cit 10. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/kyrgyzstan/1001445/>
- BUSINESSINFO, 2008b. *Tádžikistán*. [online]. Czech Trade, 7. 1. 2008 [cit 10. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/tadzikistan/1000800/>
- BUSINESSINFO, 2011. *Turkmenistán*. [online]. Czech Trade, 31. 8. 2011 [cit 10. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/turkmenistan/1001497/>
- BUSINESSINFO, 2012. *Uzbekistán*. [online]. Czech Trade, 1. 4. 2012 [cit 14. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/uzbekistan/1000805/>
- COUTSOUKIS, Photius, 2004a. *Kyrgyzstan Prices, Monetary Policy, and Debt*. [online]. PHOTIUS, [cit 4. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.photius.com/countries/kyrgyzstan/economy/kyrgyzstan_economy_prices_monetary_pol~475.html
- COUTSOUKIS, Photius, 2004b. *Tajikistan Transition to a Market Economy*. [online]. PHOTIUS [cit 4. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.photius.com/countries/tajikistan/economy/tajikistan_economy_transition_to_a_market~2397.html
- COUTSOUKIS, Photius, 2004c. *Uzbekistan Banking and Finance*. [online]. PHOTIUS [cit 5. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.photius.com/countries/uzbekistan/economy/uzbekistan_economy_banking_and_finance.html
- ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ, 2011. *Kyrgyzstán má prvního demokraticky zvoleného prezidenta*. [online]. ČTK, 1. 12. 2011 [cit 11. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/kyrgyzstan-ma-prvniho-demokraticky-zvoleneho-prezidenta/722398>
- ECONOMY WATCH, 2012. *Economic Statistic Database*. [online]. ECONOMY WATCH [cit 10. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.economywatch.com/economic-statistics/country/>
- ELECTION GUIDE, 2010a. *Tajikistan*. [online]. ELECTION GUIDE, 17. 8. 2010 [cit 14. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/country.php?ID=210>
- ELECTION GUIDE, 2011. *Turkmenistan*. [online]. ELECTION GUIDE, 28. 12. 2011 [cit 14. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/country.php?ID=219>

ELECTION GUIDE, 2010b. *Uzbekistan*. [online]. ELECTION GUIDE, 19. 11. 2010 [cit 14. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/country.php?ID=229>

EXCHANGE RATE, 2012. *US Dollar vs Kyrgyzstani Som Chart*. [online]. ExchangeRate.com Inc. [cit 6. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.exchangerate.com/currency-charts/USD/KGS/from/January-01-1992/to/December-31-2010>

EXCHANGE RATE, 2012. *US Dollar vs Turkmen Manat Chart*. [online]. ExchangeRate.com Inc. [cit 6. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.exchangerate.com/currency-charts/USD/TMM/from/January-01-1992/to/January-01-2009>

KŘEČKOVÁ-RŮŽIČKOVÁ, Eva, 2008. *Společenství nezávislých států (SNS)*. [online]. RUSKO-INFO, 28. 10. 2008 [cit 11. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.rusko-info.cz/clanek/spolecenstvi-nezavislych-statu-sns>

NATIONAL BANK OF THE KYRGYZ REPUBLIC, 2010. *Main Monetary Policy Guidelines For 2011-2013*. [online]. NBKR, 29. 12. 2010 [cit 4. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.nbkr.kg/DOC/17062011/0000000000011203.pdf>

NATIONAL BANK OF TAJIKISTAN. *Exchange Rate of Foreign Currencies to TJS*. [online databáze]. NBKR [cit 4. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.nbt.tj/en/kurs/?c=4&id=28&lang=en>

NATIONAL BANK OF UZBEKISTAN. *Курсы валют*. [online databáze]. NBU [cit 5. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.nbu.com/exchange_rates

PENÍZE.CZ, 2012. *Brettonwoodský měnový systém a jeho pád*. [online]. Peníze.cz [cit 15. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/15899-brettonwoodsky-menovy-system-a-jeho-pad>

RM-SYSTÉM, 2008. *Tvůrci trhu*. [online]. RM-Systém [cit 15. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.rmsystem.cz/burza-sluzby/obchodni-system/tvurci-trhu>

WORLDMARK ENCYCLOPEDIA OF NATIONS, 2007a. *Tajikistan*. [online]. Worldmark.com [cit 4. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.encyclopedia.com/topic/Tajikistan.aspx>

WORLDMARK ENCYCLOPEDIA OF NATIONS, 2007b. *Turkmenistan*. [online]. Worldmark.com [cit 5. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.encyclopedia.com/topic/Turkmenistan.aspx>

WORLD MARK ENCYCLOPEDIA OF NATIONS, 2007c. *Uzbekistan*. [online].
Worldmark.com [cit 5. 4. 2012]. Dostupné z:
<http://www.encyclopedia.com/topic/Uzbekistan.aspx>

Seznam zkratk

FAO	Organizace pro výživu a zemědělství
HDP	Hrubý domácí produkt
KGS	Kyrgyzský som
MMF	Mezinárodní měnový fond
OSN	Organizace spojených národů
SDR	Košová metoda počítání měnového kurzu
SNS	Společenství nezávislých států
SSR	Sovětská socialistická republika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
TJR	Tádžický rubl
TJS	Tádžické somoni
TMM	Starý turkmenský manat
TMT	Nový turkmenský manat
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
UNICEF	Dětský fond OSN
USD	Americký dolar
UZS	Uzbecký som
WHO	Světová zdravotnická organizace

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

-jsem byl seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;

-beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);

-souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;

-bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

-bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci

k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě

ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 3. května 2012

.....

Joannis Pavelka

Přílohy

Příloha č.1 Mapa střední Asie

Příloha č.2 HDP na obyvatele vyjádřený v paritě kupní síly v USD v letech 1999-2009

Příloha č.3 Vývoj roční míry inflace vyjádřené v letech 1999-2009 (v %)

Příloha č.4 Tempo růstu exportu zboží a služeb v letech 1999-2009

Příloha č.5 Tempo růstu importu zboží a služeb v letech 1999-2009